

איסור ספיחין בשמיטה

הזריעה בשביעית אסורה מהתורה, ולכן בדרך כלל זרעים לא צומחים בשמיטה, אך גם מבלי זריעה בשמיטה, זרעים בודדים שנזרעו לפני השביעית ולא נקלטו לפני השביעית צומחים בשביעית, הדיון בשיעור זה הוא בדינם של צמחים אלו.

יחידה א: מקור הדין

איסור ספיחין - מחלוקת רבי עקיבא וחכמים

1. ויקרא פרק כה, ד-ה

(ד) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ, שבת לדי', שדך לא תזרע וּכְרַמְךָ לא תזמר: (ה) את ספיחין קצירך לא תקצור, ואת ענבי נזירך לא תבצר, שנת שבתון יהיה לארץ:

2. רש"י ויקרא פרק כה פסוק ה

את ספיחין קצירך - אפילו לא זרעתה והיא צמחה מן הזרע שנפל בה בעת הקציר, הוא קרוי ספיח.

❖ מהם ספיחין, מה ניתן ללמוד מהפסוקים לגביהם?

3. ספרא (תורת כהנים) בהר פרשה א תחילת פרק א

'את ספיחין קצירך לא תקצור' - מיכן סמכו חכמים על הספחים שיהו אסורים בשביעית.

4. ספרא (תורת כהנים) בהר פרשה ג פרק ד אות ה

עתידידים אתם לומר: (ויקרא כה, כ) 'מה נאכל בשנה השביעית? הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתינו' - אם אין אנו זורעים מה אנו אוספים?

אמר רבי עקיבא: **מיכן סמכו חכמים** על הספיחין שיהו אסורים בשביעית, וחכמים אומרים: אין ספחים אסורים מדברי תורה, אלא מדברי סופרים.

❖ מיהם חכמים שבמקור הקודם? האם המקור הקודם הוא כשיטת רבי עקיבא או כשיטת חכמים?

❖ עיון נוסף: עיינו בכסף משנה בהלכות שמיטה (ד, ב). את איזו שיטה לדעתו מפרשת הספרא שבמקור הקודם?

❖ מאיזה פסוק למד רבי עקיבא איסור לספיחין בשביעית? האם יש לכם הסבר לכפל המקורות?

5. רבי שלמה סירילאו - שביעית פרק ט הלכה א

משמע מתוך הברייתא {מקור 4} דתקנה קדומה בישראל היתה לאיסורא קודם רבי עקיבא ורבנן, דקתני: 'מכאן סמכו לספיחין', משמע שבא רבי עקיבא לתת טעם למנהג שמצא, ורבנן סברי דמדרבנן היה המנהג, משום עוברי עבירה.

❖ כיצד מסביר ר' שלמה סירילאו את הביטוי 'סמכו לספיחין' המוזכר בדברי רבי עקיבא?

❖ עיון נוסף: עיינו במאמרו של הרב בצלאל זילטי בכתב עת תורה שבעל פה שנה כח יא - יד עמוד יט כיצד הוא מסביר את איסור ספיחין בדעת רבי עקיבא.

❖ מהי כוונת ר"ש סירילאו בפירוש שיטת חכמים 'משום עוברי עבירה'?

6. רמב"ן פירוש התורה - ויקרא פרק כה פסוק ה

שנו משנתם {במקור 3} כדברי רבי עקיבא, **דלא תקצור כלל**.

אבל כדברי חכמים - שלא תעשה אותם קציר לעצמך, ולא תעשה אותם בציר לעצמך, אלא נהוג בהם מנהג הפקר. וכן 'לא נאסוף את תבואתנו' - שלא נאסוף אל בתינו פירות האילן והספיחין, כי {אם} בהפקירם לעניים ולחיה ולבהמה.

מיכן סמכו חכמים - מפסוק זה עולה שיש תבואה שאותה אסור לאסוף בשמיטה, למרות שהיא לא נזרעה באיסור. מכאן ניתן ללמוד שיש איסור בספיחין שגדלו מאליהם בשמיטה.

דלא תקצור כלל - לדעת רבי עקיבא חל איסור מהתורה לקצור ולאכול ספיחין.

הר"ן (רבי ניסים בן ראובן גירונדי (ה'פ - ה'קמ), נולד בברצלונה שבספרד. נחשב לאחד מגדולי הפוסקים, היה רופא ובעל השכלה רחבה מאוד. חיבורו החשוב הוא פירושו על הר"ף, אך הוא כתב גם פירוש על רוב מסכתות התלמוד הבבלי. כמו כן כתב ספר דרשות ידוע. מכל תפוצות ישראל היו פונים אליו בשאלות, חלק מתשובותיו כונסו לשו"ת הר"ן. בנוסף לכך, רבינו ניסים היה סופר סת"ם, ואף כתב לעצמו ספר תורה שנמצא כיום בספרייה הלאומית. בזמן ששימש כרב בברצלונה נאסר בשל עלילה, אך שוחרר כחצי שנה לאחר מכן. רבי יצחק בר ששת, (הריב"ש) היה מתלמידיו הגדולים, ובתשובותיו הוא מביא דברים רבים

להטעינו ביעור - לדעת הר"ן (כדעת רש"י) הספיחין מותרים באכילה גם לפי רבי עקיבא. בפסוק התחדשה ההלכה שגם על ירקות שהם 'ספיחין' חלה קדושת שביעית והם חייבים בביעור.

שהתירו אותן מיני...- כפי שיבואר בהמשך, מיני הצמחים שאין רגילים לזרוע אותם בגינות לא נאסרו מדין ספיחין. וזאת משום שלא חששו שיזרעו אותם באיסור בשמיטה.

❖ **לדברי רמב"ן, כיצד מסבירים חכמים, הסוברים שספיחים מותרים מן התורה, את הפסוק 'את ספיח קצירך לא תקצור'?**

7. ספר החינוך - פרשת בהר מצוה שכח

שלא נקצור ספיחים בשנה השביעית... רצה לומר שלא נקצור אותו כדרך שאנו קוצרין תבואתינו בשאר שנים. אבל מכל מקום אכילתו הותרה לנו, ובלבד שנאכלהו דרך הפקר... כי לא תקפיד התורה בדברים אלו זולתי שיראה ממעשה האדם בכל ענין שנה זו כאילו אין דבר מיוחד ברשותו, רק שהכל ברשות אדון הכל, וכמו שאמרנו למעלה.

❖ **לפי ספר החינוך, מהו הטעם לדין התורה שיש איסור על קצירה כדרכה, ואין איסור אכילה בספיחים מהתורה?**

מדוע רבי עקיבא נזקק ללימוד משני פסוקים?

8. חידושי רבינו ניסים - (הר"ן) מסכת פסחים דף נא עמוד ב - ד"ה רבי שמעון אומר

תמה על עצמך לרבי עקיבא נמי אמאי מצריך 'ולא נאסוף את תבואתנו' לספיחין שהם אסורים {במקור 4}, תפוק לי מאת 'ספיח קצירך'?

אלא: אי מהתם הוה אמינא דספיחין שאסרה תורה לא מחמת עצמן, דלא חשיבי ולא מקרו תבואה, אלא מפני הרמאים שיהו זורעין וקוצרין ואומרין ספיחין קצרנו, ולפיכך הפקירתן תורה ואסרה שלא לקצור כדרך הקוצר את שלו, אלא כזוכה מן ההפקר. ולתקנתא דרמאי בהכי סגי, שאף על פי שאין צריכין ביעור כיון שהם הפקר, מה תעלה {תועלת} יש להן שיערימו?!

ולפיכך הוצרך רבי עקיבא להטעינו ביעור מקרא ד'לא נאסוף את תבואתנו', שאף לענין ביעור חששה תורה לרמאין. ולרבנן דפליגי עליה דלא דרשי ליה להכי, הספיחין צריכין הפקר, אבל אם זכה מתוך שדהו כזוכה מן ההפקר, אין צריכין ביעור.

❖ **מהי המחלוקת בין חכמים לרבי עקיבא לפי פירוש הר"ן?**

9. רבי שלמה סירילאו - פרק ח הלכה ו

תרי קראי צריכי לרבי עקיבא, דאי כתב רחמנא: 'ולא נאסוף את תבואתנו', הוה אמינא הכי קאמר קרא: 'הן לא זרעי', ואם זרענו - 'לא נאסוף', אבל יצאו מאליהן שרו. תלמוד לומר: 'את ספיח קצירך' - לרבות אפילו יצאו מאליהן באכילה אסירי; אי כתב קרא ד'ספיחין', הוה אמינא: כדרך הקוצרים הוא ד'לא תקצור', הא שלא כדרך הקוצרים שרי, תלמד לומר: 'לא נאסוף' - כלל לא נאסוף.

❖ **לדעת ר"ש סירילאו, האם מותר לאכול מן הספיחים לפי רבי עקיבא? מהי דעת חכמים בסוגיה זו? השו לשיתת הר"ן שבמקור הקודם.**

טעם האיסור לחכמים

10. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ב

ולמה גזרו עליהם {על הספיחים}? מפני עוברי עבירה, שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

❖ **מהו הטעם שנותן הרמב"ם לאיסור ספיחין? מהו המקור לדבריו?**

11. רבי יוסף קורקוס - הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ב

נראה שלמד טעם זה רבינו ממה שהתירו אותן מיני שאין דרך לזרוע בגנות. נראה שכיון שהטעם הוא מפני שלא יזרעם ויאמר שמאליהן עלו, ולכך התירו מה שאין לחוש לכך.

12. רבי יוסף קארו - כסף משנה הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ב

כן יש ללמוד מהמשנה הנזכרת דקתני התם: 'ר' יהודה אומר: **ספיחי חרדל מותרין** שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה', ואף על פי שאין הלכה כמותו אלא כחכמים שאמרו כל הספיחים אסורים - יש ללמוד מדבריו טעם איסור הספיחים.

ספיחי חרדל מותרין -
במשנה בשביעית הובאו דברי רבי יהודה המתיר לקנות בשביעית את צמח החרדל מכל אדם ולאוכלו, משום שעוברי עבירה לא נחשדו לזרוע צמח זה.

13. הרב ישראל משקלוב - פאת השלחן - בית ישראל - סימן כב אות ג

נראה לי ברור כשמש דרבינו למד מירושלמי מפורש... וכמו שכתב רבינו בהלכה ד: "ספיחים העולים בשדה בור ובשדה ניר בשדה כרם ובשדה זרע מותרין באכילה, ומפני מה לא גזרו עליהם לפי שאין אדם זורע מקומות אלו, שדה בר אין אדם נפנה לשם, ושדה ניר רוצה הוא בתיקונה, ושדה כרם אינו אוסר כרמו, ושדה זרע הספיחין מפסידין אותה" חזינן טעם האיסור משום גזירה דילך ויזרע במקום שיהיה טוב לו ולא יפסידו שדהו מפורש טעמו בסעיף שאחרי זה ולכן סמך הלכה ד אחרי זה להורות טעם האיסור מן ההיתר וכמו שכתוב בירושלמי... וכבכסף משנה כתב דלמד מרבי יהודה דמתניתין שאין הלכה כמותו ואין צריך לזה.

❖ **עיינו בספר כלכלת השבת לרבי משה חסקין, עמ' תא-תב, שיישב את קושיית פאת השולחן על הכסף משנה.**

אלשיך ויקרא פרק כה

יובל הוא שנת החמשים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזריה. כי יובל הוא קדש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה: וצריכין אתם להכין בערב שבת מה שתאכלו שם בשבת כאשר לקברות תובלו. כי הלא שם לא תזרעו מצות להצמיח לכם אור ושכר כי שם אינו עולם המעשה. ומי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (קהלת א טו). לכן מעתה טרם תלכו שמה צמצמו עצמכם ולא תבצרו את ספיחיה כו' כמפורש למעלה, שלא תאבו בעולם הזה לא לאכול זכות הספיחים הוא זכות הלומדים מכם לעשות איזו מצוה, וגם לא תבצרו ענבי נזיריה הוא פירות מצות שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, שהם ענבי מצות שהפרי מופרש מהקרן שהם אשר פירותיהם נאכלים בעולם הזה. כי תניחו הכל לעולם שאין בו מעשה למען שם יוכפל שכרם, כמדובר למעלה שנעשה מהפירות קרן קיימת. כי הלא טוב לכם העשות מהספיחים ופירות קרן מלאוכלם בעולם הזה. כי הלא יובל היא שיובילו אז אתכם לעולם הבא, קדש יהיו לכם הספיחים ונזיריה כי תהפך לשכר קדוש ורוחני, והוא טוב מהיות שכר גשמי חולף ונפסד:

יחידה ב: האיסורים הכלולים באיסור הספיחין

מקורות תנאיים

14. משנה מסכת שביעית פרק ט משנה א

רבי שמעון אומר: כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב, שאין כיוצא בהם בירקות שדה. וחכמים אומרים: כל הספיחין אסורין.

15. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נא עמוד ב

תניא, רבי שמעון אומר: כל הספיחים אסורין, חוץ מספיחי כרוב, שאין כיוצא בהן בירק השדה. וחכמים אומרים: כל הספיחין אסורים.

ותרוייהו אליבא דרבי עקיבא, דתניא: הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו אמר רבי עקיבא: וכי מאחר שאין זורעין - מהיכא אוספין? - מכאן לספיחין שהן אסורין. במאי קא מיפלגי? רבנן סברי: גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחי דעלמא. ורבי שמעון סבר: לא גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחי דעלמא.

❖ **עיינו שוב בספרא במקור 4. האם הלימוד המופיע שם הוא לימוד גמור, או אסמכתא?**

❖ **מניין ידעה הגמרא שהברייתא היא רק לפי רבי עקיבא, ולא לפי חכמים?**

❖ **מהו השוני בין המשנה לברייתא המובאת בגמרא?**

16. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ט הלכה א

{ציטוט מהמשנה:} שאין כיוצא בהן בירקות השדה: ומפני שאין כיוצא בהן בירקות השדה יהו אסורים? רבי חמא בר עוקבא בשם רבי יוסי בן רבי חנינא: מפני שדרך לגדל אימהות.

ומפני שדרך לגדל אימהות יהו אסורים?

אמר רבי שמואל בר רב יצחק: כל הירק את יכול לעמוד עליו אם חדש הוא אם ישן הוא, ברם הכא שלא ילך ויביא מן האיסור, ויאמר מן האימהות הבאתי.

❖ **האם הירושלמי גרס בדעת רבי שמעון כגרסת המשניות או כגרסת הברייתא שבבבלי?**

❖ **לפי הירושלמי, מהו הטעם לכך שיש לאסור ספיחי כרוב ולא ספיחים אחרים?**

17. רבינו שמשון (ר"ש) - מסכת שביעית פרק ט משנה א

כל הספיחין מותרין - כשגדלו בששית ונלקטו בשביעית איירי כדמוכח בירושלמי... וגירסא להפך בכל הספרים בפרק מקום שנהגו {במקור 15} והיה בספיחין שגדלו בשביעית... וספיחי כרוב דשרו משום דכתב: 'את ספיח קצירך' - דבר הנקצר כתבואה אסר הכתוב, אבל כרוב יש לו קלח גדול וענפים כעין אילן... ועוד ד'לא נזרע כתיב', משמע דלא אסרה תורה אלא כעין תבואה הנזרעת מה שאין כן בכרוב דהוי כאילן.

והא דתני במתניתין דהכא {מקור 14} 'אסורים ומותרים' לאו לענין איסור אכילה, דהא רבי שמעון שרי ספיחי כרוב בההיא דספיחין, אלא מותרים לנהוג בהן מנהג חולין, חוץ מספיחי כרוב דיש בהן קדושת שביעית.

❖ **איך מתרץ ר"ש את הסתירה בין דברי הברייתא לדברי המשנה? תוספות {מקור שגיא!} מקור**

ההפניה לא נמצא.} גם הוא מביא את דברי רבינו תם כתירוץ לסתירה זו.

❖ **מהי משמעות המונחים 'היתר' ו'איסור' לענין ספיחין לדעת ר"ש?**

18. חידושי הר"ן מסכת פסחים דף נא עמוד ב

ואיכא למידק אשמעתין דאלו רבי שמעון קאמר הכא: 'כל הספיחין אסורין, חוץ מספיחי כרוב' ובמסכת שביעית קתני: רבי שמעון אומר: 'כל הספיחין מותרין, חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות שדה'. ואני אומר: דלפי פירוש רש"י ז"ל לא קשיא מידי: דכי קאמר הכא: 'כל הספיחין אסורין' - היינו אחר הביעור.

לגדל אימהות -

משאירים ספיחי כרוב באדמה על מנת שיגדלו מהם עלים נוספים.

את יכול לעמוד - ברוב הירקות ניתן לזהות אם הירק הוא מיבול שנה זו או מיבול השנה שעברה. אבל בכרוב קשה לזהות זאת, ולכן יש חשש שאדם יזרע בשביעית, ויאמר שהיבול צמח בשנה שעברה.

דהא רבי שמעון שרי... -

לפי הסבר רבינו שמשון, מהברייתא בפסחים, העוסקת בדין ספיחים שצמחו בשביעית עולה שאין איסור אכילה בכרוב שצמח בשביעית, ואם כן צריך להסביר מהי כוונת המשנה באומרה 'כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב', ממנה משמע כאילו ספיחי כרוב אסוריהו.

לפי פירוש רש"י -

דברי רש"י מובאים להלן ונידונים בהרחבה.

והתם איירי קודם הביעור, שאסרו חכמים ללקוט פירות שביעית מן המשומר, וליקח אותם ממי שהוא חשוד לשמרון, כדתנן ברישא דהך מתניתין התם: 'הפיגם והירבוזין וכו' ונקחין מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בהן נשמר'. והדר תני התם: 'כל הספיחין מותרין' - כלומר ליקח מכל אדם, שסתם ספיחין אינן באין אלא מן המופקר, 'חוץ מספיחי כרוב' - שאינן גדלין אלא בגנות, וחיישינן דלמא מן המשומר נינהו.

❖ **כיצד מיישב ר"ן את סתירת המקורות בדברי רבי שמעון? האם הוא חולק על דברי ר"ש? האם**

לדעתו יש איסור לאכול מספיחין שגדלו בשביעית?

❖ **כיצד יסביר הר"ן את דברי הירושלמי?**

19. רבי אשתורי הפרחי - ספר כפתור ופרח פרק מז

{מקור 14:} 'רבי ישמעאל אומר כל הספיחין מותרים, חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהם בירקות שדה, וחכמים אומרים כל הספיחין אסורים' - פירוש: דרבי ישמעאל סבר בספיחי כרוב הכתוב מדבר, כלומר, ספיחי כרוב שגדילין מאותם שנזרעו בששית. וסבר דלא גזרינן שאר ספיחין אטו ספיחי כרוב, לפי שאין כיוצא בהם בירקות השדה שדרךן לגדל אמהות. אבל ירק, את יכול לעמוד עליו בין חדש בין ישן. ברם הכא שלא ילך ויביא מן האיסור ואומר מן האמהות הבאתי. וחכמים גוזרין שאר ספיחין אטו ספיחי כרוב. שאם נתיר הנשארים, יבא להתיר של כרוב.

רבי ישמעאל - גירסת ה'כפתור ופרח' בגמרא היא רבי ישמעאל ולא רבי שמעון.

20. רבי ישראל משקלוב - פאת השלחן - בית ישראל סימן כב אות ב

הרי גירסא שלו {כפתור ופרח} היתה 'רבי ישמעאל... ולשיטתו משמע דחכמים סבירא להו דכרוב מן התורה, ושאר ספיחין אסור מגזירה. ומה שכתב בתורת כהנים {מקור 4}: 'וחכמים אומרים: אין ספיחין אסורין מן התורה אלא מדברי סופרים'. קאי אכל הספיחין, לבד מכרוב. אלא שם, משום דלא הזכיר רק רבי עקיבא דסבירא ליה כל הספיחין מן התורה קאמר, וחכמים אומרים אין ספיחין, והיה אפשר לומר דחכמים לגמרי פליגי, וסבירא להו דאין איסור ספיחין אף דכרוב מן התורה, אבל מדרבנן כולם אסירי מגזירה דעוברי עבירה.

❖ **מהו ההבדל בין הבנת ה'כפתור ופרח' להבנת שאר הראשונים בדברי רבי שמעון (ישמעאל)**

וחכמים?

❖ **עיון: ה'כפתור ופרח' לא מסביר את הגמרא בפסחים, איך ניתן ליישב את המקורות הסותרים**

בעזרת גרסתו הייחודית במשנה?

האם אסור לאכול מן הספיחין - מחלוקת רש"י ותוספות

מהגמרא לעיל ניתן היה לראות כי קיים איסור על ספיחין, אך לא נתבאר מהו טיבו של האיסור. להלן נראה, שנחלקו הראשונים האם ישנו איסור לאכול ספיחין גם אם לא נעשתה בהם עבירה כלשהי.

21. רש"י מסכת פסחים דף נא עמוד ב - הסבר הגמרא במקור 15

כל הספיחין אסורין - בשביעית, מזמן הביעור ואילך. חוץ מספיחי כרוב - עליו היוצאין מקלח הכרוב. שאין כיוצא בהן בירק השדה - משרשין הן גדילין, והרי הן כאילן שמוסיף ענפים על ענפים, ולא בכלל שאר ספיחים נינהו, וכל שאר ספיחים מזרע הנחבט ונופל לארץ הוא, אבל ספיחי כרוב אינו כן, אלא עליו גדילין בענפים, ולא אסרה תורה אלא ספיחים מעין זריעה, כדכתיב: 'הן לא נזרעו וגו', כך שמעתי. וקשיא לי: חדא: דכי האי גוונא לא קרי ספיחים, אלא הגדילים מזרע הנחבט ונופל לארץ קודם לקיטה. ועוד: אילנות בשביעית מי לא נהגא בהן נמי קדושה? ונראה בעיני: דטעמא משום דכרוב אינו כלה לחיה כל ימות החורף, וגימגום.

דכרוב אינו כלה... - הכלל הוא שצמח חייב בביעור משעה שמין צמח זה נגמר מהשדות. כיון שרש"י מזהה את איסור הספיחין כאיסור התלוי בדין ביעור, לדעתו אין בכרוב ספיחין.

❖ **מהי לדעת רש"י הכוונה 'אסורין', האם לדעתו קיים איסור כללי על כל הירקות הצומחים**

בשביעית מדין ספיחין? האם לעניין זה יש הבדל בין שני הפירושים שברש"י?

22. תוספות מסכת פסחים דף נא עמוד ב ד"ה כל הספיחין

נראה לרבינו תם דבשביעית קודם ביעור מיירי, כדמשמע קרא ד'לא נאסוף' דמייתי דכתיב ביה: 'מה נאכל בשנה השביעית' ודריש רבי עקיבא מהאי קרא דספיחים אסורים בשביעית, ורבנן פליגי עליה ודרשי 'לא נאסוף' להכניסו לקיום {לזמן ממושך}, ולא אסרי אלא אחר ביעור. ורבי שמעון ורבנן פליגי הכא אליבא דרבי עקיבא, ומתיר רבי שמעון ספיחי כרוב דלא אסרה תורה אלא ספיחים דומיא דזריעה, דכתיב: 'הן לא נזרע', אבל ספיחי כרוב דמו לאילן... ולא גזרינן אטו שאר ספיחים, ורבנן גזרי... אבל לרבנן דפליגי עליה דרבי עקיבא וסברי איסור ספיחים דרבנן ליכא למיגזר.

❖ **סכמו בקצרה את מחלוקת רש"י ותוספות, האם לפי רש"י ספיחים אסורים? במה הם אסורים? לפי תוספות במה ספיחים אסורים?**

❖ **עיון נוסף: עיינו בפירוש רבינו חננאל על הגמרא בפסחים ד"ה 'מאי', ובראש השנה דף ט עמוד א, האם לדעתו קיים איסור לאכול ספיחין? מה הכוונה לדעתו במקומות שבהם מדובר על 'איסור הספיחין'?**

23. רבי ישראל משקלוב - פאת השולחן - בית ישראל סימן כב אות ב

ונראה ליישב שיטת רש"י דלא לשוינהו כמשובש וטועה חס ושלום, דשיטתו בספיחים כמו שכתב בחומש... דספיח נקרא הנופל בשעת הקציר מששית... אבל הירקות שצמחו בששית ונלקטו בשביעית, יש בהן משום קדושת שביעית לכל דיניה... מפני שאנו הולכים אחר לקיטה בירק בין למעשר בין לשביעית, אבל אין בהם משום ספיחים שאינם ספיחי שביעית שהרי בששית צמחו, ואפילו הוסיפו בשביעית, אין בהם דיני ספיחים... ובהם שנינו (שביעית ח, ד) האומר לפועל הילך איסור זה ולקוט לי ירק היום וכו' וכן שנינו לא יהא לוקט ירקות שדה ומוכר בשוק... וזהו ענין הספיחין שהזכירו חכמים בכל מקום הירקות כל שצמחו בשביעית אסורין מן התורה לרבי עקיבא ולחכמים מדברי סופרים... ואם כן סבירא ליה לרש"י ספיחין דשביעית היינו מששית שגדלו פחות משליש לפני שביעית... ולא חלה עליה קדושת שביעית... ולשיטת רש"י אין צריך לידחק דבכל הספיחין גם דזרעים וגם לרבי עקיבא עד הביעור מותרים... וכלל שיטתו דאימת שכלה לחיה אז נקרא ביעור וגם בספיחין שגדלו השליש בשביעית...

פסיקת ההלכה

24. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד

הלכה א: כל שתוציא הארץ בשנה שביעית... הכל מותר לאכלו מן התורה, שנאמר: 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה'...

הלכה ב: ומדברי סופרים שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה, ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עבירה, שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

❖ **כאיזו שיטת תנאים פסק הרמב"ם? כאיזו שיטה בראשונים הוא פוסק? עיינו גם בחינוך מצווה שכח שפסק כדברי הרמב"ם.**

25. רבי יוסף קורקוס - הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ב

ודאי הלכה כחכמים דפליגי אדרבי עקיבא, וסברי דהוה מדרבנן, גם כחכמים דפליגי אדרבי שמעון, שאוסרים כל הספיחים.

26. רבי אליעזר ממיץ - ספר יראים - סימן קנח

וספיחים אסורים אפילו קודם זמן הביעור דקימא לן כרבי עקיבא. דתניא בתורת כהנים ומייתנין לה בפסחים במקום שנהגו {מקור 15} הן לא נזרע ולא נאסוף וגוי אמר ר' עקיבא וכי מאחר שאינם זורעים מהיכן אוספים מכאן לספיחים שהם אסורים.

רבי אליעזר ממיץ
[הרא"ם] (איזור שנת ד'תתקנ) חי בצרפת לפני כ- 850 שנה, היה תלמידם של רבינו תם ושל רשב"ם. היה רבם של הראב"ה ור' אלעזר בעל הרוקח. הרא"ם מוזכר פעמים רבות בכתבי בעלי התוספות. כתב את 'ספר יראים', העוסק בתרי"ג מצוות ובפרטיהן. הספר מחולק לשבעה 'עמודים', שכל אחד מהם כולל סוג מסוים של מצוות. מצוות מדרבנן מכונות בו 'תולדות'. אשתו ובנותיו מתו בחייו, כפי שהוא מתאר בסוף ספר יראים.

הפיגם והירבוזין - המשנה (מקור 65) מתירה לקנות צמחים אלו מכל אדם בשמיטה, כי מפאת חשיבותם הנמוכה אין חשש שלא הפקירום.

לקוט לי ירק היום - המשנה (שביעית ח, ד) דנה מתי שכירות פועל ללקט ירק נתפסת בקדושת שביעית, ומכל מקום נראה ממנה שהירק אינו אסור באכילה בשביעית.

לוקח ירקות שדה... - המשנה (שביעית ז, ג) דנה בהלכות סחורה בפירות שביעית. הסחורה מותרת כשאדם אחד מלקט את הירקות מהשדה, ואדם אחר מוכר. עולה מהמשנה שאין איסור לאכול את הירקות שצמחו בשביעית.

ירקות שאין דרך... - ירקות הגדלים בר, ובני אדם לא משקיעים בזריעתם, לכן אינם נאסרים באיסור ספיחין. ראו להלן ביחידה ה.

27. רבי יצחק נוניס בילמונטי - שער המלך הלכות שמיטה ויובל - פרק ד הלכה ב
 למה זה פסק רבינו {הרמב"ם} ז"ל כרבנן דרבי עקיבא דאיסור ספיחים מדרבנן? מאחר שרבי שמעון ורבנן דרבי שמעון כולו סבירא להו כרבי עקיבא {מקור 15}... ומאחר שכן היה לו לרבינו לפסוק כרבי עקיבא? והנראה שטעמו של רבינו משום דקשה לו מה שהקשה הר"ש (שביעית ט, א) וזה לשונו: ויש להקשות דהשתא ספיחי שביעית לרבי עקיבא אסורים באכילה מדאורייתא כו', ובכמה משניות אשכחן דשרו באכילה: מתניתין דהכא: **'הפיגם והירבוזין'**, וההיא ד'האומר לפועל הילך סלע זה ולקוט לי ירק היום' בפרק ח, **'ולוקח ירקות שדה ובנו מוכר על ידו'** בפרק ז'.

והר"ש ז"ל תירץ {מקור 17}: דכל הנהו מתניתין מיירי בספיחים שגדלו בששית כו'. אמנם רבינו {הרמב"ם} ז"ל סבירא ליה כדי ליישב כל זה, דכל הנהו מתניתין מיירי **בירקות שאין דרך האדם לזרוע**. ואתו כל הנהו מתניתין אליבא דרבנן דרבי עקיבא, דסבירא להו דאיסור ספיחים מדרבנן, גזירה שמא יזרע ויאמר שהם ספיחים שצמחו מאליהן, ומשום הכי בירקות שאין דרך האדם לזרוע, לא גזרו.

- ❖ **מדוע לדעת 'שער המלך' פסק הרמב"ם כחכמים ולא כרבי עקיבא, למרות שרבי שמעון ורבנן סוברים כרבי עקיבא?**
- ❖ **עיון נוסף: עיינו ב'אגרות משה' חלק ה סימן נא ענף ג, שהסביר את הרמב"ם באופן שונה.**

28. רבי יום טוב ליפמן הלר - תוספות יום טוב מסכת שביעית פרק ה משנה ו
 ובכלוהו משניות דתנן: 'אסור בשביעית' שכתב בהם הרמב"ם בחיבורו: 'אסור משום ספיחי שביעית' בכולוהו פירש הרב ברטנורא 'אסורות בשביעית' - שיש להן קדושת שביעית ולא אשתמיט בשום דוכתא לאשמעינן דספיחים אסורים לאכול, מכל מקום דינו של הרמב"ם דין צדק.

- ❖ **לדעת התוספות יום טוב, כמי יש לפסוק במחלוקת הרמב"ם וברטנורא?**

29. הרב יחיאל מיכל אפשטיין - ערוך השלחן שמיטה סימן כב אותיות ג - ח
 לפי דברי הרמב"ם היתה גזירת חכמים לאסור באכילה לגמרי ספיחי שביעית. והוא פלא למה לא מצינו גזירה זו במשנה או בגמרא בבבלי או ירושלמית?
 דהא דתנן {מקור 14} 'רבי שמעון אומר כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב'... זהו לאו לענין אכילה אלא לענין לקנות מכל אדם בשביעית... ואין חשש שמא הביא מן השמור דאסור... וגם הרמב"ם בעצמו פירש שם כן בפירושו למשנה.
 וכן מה שכתב הרמב"ם בכאן דפיגם והירבוזין מותרין באכילה, וזהו ממשנה זו, ואינו מובן דלאו לענין אכילה מיירי אלא לענין ליקח מכל אדם?...

וגם מה שכתב הרמב"ם: דספיחים העולין משדה בור ומשדה ניר מותרים... תימא דשם לענין גזל מיירי שאין בהם משום גזל? ...
 וכן מה שכתב דתבן של שביעית מותר בכל מקום וזהו במשנה דשביעית (ט, ז) דתנן מאימתי נהנין ושורפין בתבן וכו' וגם כן קשה דלהדיא מבואר בתענית (ו, ב) דעל לאחר הביעור קאי...
 והנה גם רבותינו בעלי התוספות בפסחים {מקור 22} וכן הר"ש בפרק ט במשנה דכל הספיחים חלקו גם כן על רש"י ז"ל וכתבו... חכמים סברי דמדרבנן אסורים, והקשו מכמה משניות דמוכח דספיחים מותרים... ותרצו דמיירי בשל ערב שביעית שנכנסו לשביעית.

ומצאתי להראב"ד בפירושו על תורת כהנים שיש באמת מחלוקת בזה... וזה לשון הראב"ד: 'יש מפרשים שהן אסורים לאחר שכלה לחיה מן השדה קאמר (כרש"י), ומסתברא כמאן דאמר לגמרי קאמר' וכו'... ונמצא דרק רש"י ז"ל והרב עובדיה ברטנורא מתירים. והרמב"ם והתוספות והראב"ד והרמב"ן והסמ"ג אוסרים.

- ❖ **איזו שאלה מעלה 'ערוך השולחן' על הסוברים שספיחין אסורים באכילה? מי לדעתו סובר להלכה שספיחין מותרים באכילה?**

יחידה ג: איסור הנאה בספיחין

30. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ט הלכה ה

פירוש ר"ש סירילאו (ערוך)	תלמוד
מי אמרינן דאפילו באוכלי בהמה גזור... דחשדינן ליה נמי שמא יזרע בשביעית כדי למכרה שחת, או תבן, או דילמא בכהאי גוונא לא גזור.	תבן של שביעית מה שיהא אסור משום ספיחים: רבי לוי שאל לרבי בא בר זבדי ושרי.
כנישין: אוספין תבן לבהמות, ערב שביעית מזריעת שישית לכל שנה השביעית, משום איסור ספיחים.	אמר רבי זעירא: ואנא דלא סמכית עלי {על תשובה זו} אשתאלת לאילין דבית ברסנא ואמרין: נהגין הוינא {נוהגים היינו} כנישין תבן {מכנסים תבן} מן ערובת שמיטתא {ערב השמיטה}, וכד מחסרין {כשנגמר התבן} מייתימן שורייא.
מן שורייא: ממה שצומח בכתלים ובחומות, דהוא דבר מופקר, ולא היינו לוקחים מעם הארץ.	אמר רבי ירמיה: מתניתין אמרה שהוא מותר, דתניא: הצבעין והפטמון לוקחין מורסן {קליפת חיטה} מכל מקום ואינו חושש.
הצבעין: צריכין מורסן למלאכת הצביעה.	
והפטמין: מפטמי עופות.	
ואינן חוששין: שמא מחיטי ספיחין הוא דכיון דפסולת הוא ואינו מאכל אדם כולי האי לא גזור, ובתבן נמי האי טעמא הוא.	

❖ מהי מסקנת דברי הירושלמי? האם יש איסור ספיחין בצמחים המיועדים למאכל בהמה?

31. הרב חיים יוסף הלוי דינקלס - אמונת יוסף - על הירושלמי במקור הקודם

נראה דהכא קא מיבעיא להו אי איכא איסורא דספיחים בתבן של שביעית, ואף על גב דבשאר אוכלי בהמה פשיטא דליכא האי איסורא, אפילו הכי מיבעיא ליה בתבן משום דעיקרו של תבן היא התבואה, ואיכא למימר: דכיון שהתבואה אסירא משום ספיחין נאסר התבן נמי מחמתה.

❖ מה ההבדל בין פירוש ה'אמונת יוסף' לפירוש ר"ש סירילאו?

32. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ד

ספיחים העולים בשדה בור ובשדה ניר ובשדה כרם ובשדה זרע מותרין באכילה... וכן התבן של שביעית מותר בכל מקום ולא גזרו עליו.

השגת הראב"ד: ספיחים העולים וכו' עד לא גזרו עליו. אמר אברהם: לא גזרו עליו איסור ספיחים אבל קדושת שביעית ודאי יש בה לאבדה אסור ושלא לעשות בה סחורה.

❖ על איזה חלק מדברי הרמב"ם נסובה השגת הראב"ד? האם לדעתכם יש מחלוקת בין הרמב"ם לראב"ד, או שהראב"ד רק מוסיף על דברי הרמב"ם?

33. רבי דוד בן זמרה (רדב"ז) הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ד

וכן התבן של שביעית: ואי קשיא הא דתנן (שביעית ט, ז) 'מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית...' משמע דשביעית נוהגת בתבן ובקש? ויש לומר: דהכא איירי בתבן הגס שאינו ראוי לבהמה, ומתניתין דהתם איירי בתבן וקש הראויין למאכל בהמה.

ירושלמי {מקור 30}: 'תבן של שביעית מהו שיהיה אסור משום ספיחי שביעית? רבי לוי צנבריא שאל לרבי אבא בר זבדא ושרא', ועל זה סמך רבינו וכתב התבן של שביעית מותר בכל מקום.

❖ באיזה תבן יש קדושת שביעית לדעת רדב"ז? ובאיזה אין?

❖ האם לפי פירושו לדברי הרמב"ם יש זיקה בין איסור ספיחין לדיני קדושת שביעית (רק מה שקדוש בקדושת שביעית יכול להאסר משום ספיחין)?

לרבי אבהו... - רבי אבהו
 סובר (פסחים כא) שבכל מקום שהתורה מזכירה איסור אכילה, האיסור כולל גם איסור הנאה, אלא אם כן התורה מיעטה את איסור ההנאה בפירוש.
כי כל אוכל... - רבי אבהו אמר את דבריו רק כשהתורה כותבת את השורש 'אכלי' בהקשר של איסור אכילה (ציווי לאו), ולא כשכתוב 'מה נאכלי', שזו דרך סיפור ולא דרך איסור.

34. רבי יצחק נוניס בילמונטי - שער המלך הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ד

ודע דהא דאסור ספיחים לרבי עקיבא נראה ודאי דהיינו דוקא באכילה, אבל בהנאה מותרים. וכן נראה מדברי התוספות וכל הפוסקים ז"ל, דלא הזכירו אלא איסור אכילה וזה מוכרח, שהרי מקרא ד'וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית' נפקא, דהיינו דוקא אכילה.

ואפילו לרבי אבהו דסבירא ליה דכל מקום שנאמר לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, כבר כתבו התוספות (פסחים כא, ב ד"ה כל מקום) דיכי כל אוכלי לא ילפינן מילא תאכלו, דלא נאמר זה אלא דוקא באזהרה.

❖ **האם לדעת 'שער המלך' קיים איסור הנאה בספיחי שביעית? בדעת איזה תנא הוא עוסק?**

35. הרב דוד רפפורט - מקדש דוד שביעית - סימן כח

'שער המלך' {מקור 27} כתב בפשיטות דספיחין מותרין בהנאה... עוד יש להוכיח ממה שכתב הרמב"ם (שמיטה ד, ה) 'ספיחין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית אסורין באכילה, ואין תולשין אותן ביד, אלא חורש כדרכו ובהמה רועה כדרכה' ע"ש, ואי ספיחין אסורין אף בהנאה איך בהמה רועה כדרכה, הא נהנה מספיחי שביעית?...

עוד אמרין (משנה שביעית ז, א) 'ממין הצובעין: ספיחי סטיס וקוצה, יש להם ביעור ולדמיהם ביעור', אלמא דקודם הביעור מותרין... הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות... כתב דנקרא כן מפני שיקצרוהו ויצמח והוא לעולם ספיח ע"ש, והא הרמב"ם ז"ל סבירא ליה דספיחין אסורין לעולם אם כן איך מותר לצבוע בהן קודם הביעור, ומוכח נמי דספיחין מותרין בהנאה...

אך מדברי התוספות תענית (ו, ב ד"ה עד מתל) מוכח להדיא דספיחין אסורין אף בהנאה, שכתבו על הא דאמרין ד'נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית עד שתד רביעה שניה', שהוא כמאן דאמר ספיחין מותרין עיין שם, ומוכח דמאן דאסר ספיחין, אסורין אף בהנאה. וכן מוכח מהירושלמי (מקור 30) דאבעי לן: תבן של שביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין, ואף דבתבן לא שייכת אכילה כי אם הנאה.

❖ **עיון נוסף: עיינו בתוספות בתענית המוזכר בדברי ה'מקדש דוד', האם הוא עוסק בשיטת רבי עקיבא, או בשיטת חכמים? לפי זה האם ניתן לדחות את ראיית ה'מקדש דוד' מתוספות? עיינו בספר כלכלת שבת עמוד לה.**

36. הרב חיים ברלין - שו"ת נשמת חיים סימן קיז

על דבר מה שפקק כבוד תורתו בענין איסור ספיחים של ורדים ושושנים. הנה, אף אם אמנם מדברי הרמב"ם ושאר הפוסקים שכתבו שהספיחים אסורים באכילה משמע שלא גזרו אלא על זרעים הנאכלים, ורק באכילה. אבל מדין דתבן וקש יש ראייה להיפוך, דלפי המסקנא בירושלמי (מקור 30) מבואר דרק תבן וקש אין בו משום ספיחים, אבל שאר מאכל בהמה יש בהם משום ספיחים, וכן משמע מהדין המובא גם ברמב"ם (שמיטה ד, ה) ספיחין שיצאו למוצאי שביעית כו' בהמה רועה כדרכה, משמע דספיחין גמורין אסורים גם בהנאה ואפילו במאכלי בהמה, ואם כן הוא הדין נמי שושנים ורדים יש בהם משום איסור ספיחים.

❖ **הרב ברלין מפרש את הירושלמי שבמקור 30. כיצד הוא יפרש את ראיית רבי ירמיה שבסוף הסוגיה? עיינו לקמן בדברי הרב וואזנר (מקור 44).**

37. חזון איש שביעית סימן י אות יב

ירושלמי שביעית פרק ט הלכה ה: תבן של שביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין. מבעיא ליה דאף על גב דיש בו זרע ואיכא למיחוש דאתו לזרוע בשביל התבואה, מכל מקום כיון דאסרינן ליה הזרע, שפיר אפשר למשרי את התבן דנמצא שאינו מרויח בזריעתו אלא התבן, ומשום תבן לא יזרע בשביעית. ולא פשיט מהא ד'אין לוקחין פשתן', דהא מסקינן במעשרות (פרק ה, הלכה ג) דמשום קנסא הוא, אי נמי פשתן חשיבי טפי, השביעית.

דמשום קנסא הוא - שהאיסור לקנות פשתן מחשוד על שביעית, אינו בגלל חשש איסור, אלא קנס למי שאינו שומר את השביעית.

ומסקינן דאין בה משום ספיחין וכמו שמותר המורסין, ולפי זה הא דתני לוקחין מורסין היינו אפילו יודע שבא מן הספיחין....

❖ **האם החזון איש מפרש את הירושלמי כמו הרב ברלין במקור הקודם? האם הוא מפרש כמו ה'אמונת יוסף' במקור 31?**

38. חזון איש שביעית סימן כו סדר השביעית אות ו
תבואה שעלתה מאליה, אף על גב שהתבואה אסורה משום ספיחין התבן מותר ליתן לפני בהמתו, אבל הספיחין הפקר ואסור לשמרן בהתנהגות בעלות.

39. חזון איש שביעית סימן יג אות טז
אין ספיחין איסורי הנאה, אלא אסרו אכילתן ושאר תשמישין.
❖ **אילו 'שאר תשמישין' גזרו בספיחין לדעת החזון איש?**

40. הרב יעקב ישראל פישר - ישורון חוברת יג עמוד תכד
אינו מובן מה זה שאר תשמישין, ואפשר כונתו לדבר שעומד רק להנאה.

41. הרב יוסף ליברמן - שו"ת משנת יוסף חלק א סימן יא
והציב לנו החזון איש כלל דאמנם אין ספיחין איסורי הנאה, אלא אסרו אכילתן ושאר תשמישין עיי"ש. כלומר, כמו שבמיני מאכל אסרו את אכילתן, כן במיני בשמים אסרו להריח מהן, ובפרחים שיש בהן איסור ספיחין אסור להנות מיופים, שזו ההשתמשות שלהן, והיא כאכילה דידהו.

42. הרב שמואל הלוי וואזנר - שו"ת שבט הלוי חלק א סימן קפד
והנה בספק הראשון באיסור הנאה ראיתי לרבינו הגאון בעל החזון איש (במקור 39) כתב במה דמוכח בבא מציעא (ק"ח, א) דאיכא זכייה של קנין בספיחי שביעית, וכיון דחז"ל גזרו עליו איך יש עליו גדר זכיה? וכתב ויש לומר: דאין ספיחין אסורים בהנאה אלא אסרו אכילתן ושאר תשמישין, ואף דהעוקרין לוקה מכות מרדות, היינו דחז"ל סגרו כל הדרכים שיבא לאיסור אכילה, לבטל גזירתם. אבל עצם איסור הנאה ליכא בספיחין.

ואף דהעוקרין... - חכמים אסרו לעקור צמח ספיחין, ושהעוקר צמח ספיחין יקבל מלקות מרדות - דרבנן.

43. הרב שלמה זלמן אויערבך - שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן נא אות יא
בדין ספיחין אם גזרו בהם חכמים גם איסור הנאה מצינו לכאורה כמה סתירות בדבר, ולכן נראה לעני"ד לומר דבהני דקיימי לאכילה לא אסרו אלא באכילה ולא בהנאה, וכן מוכח מגמרא מנחות (פד, א) דמבואר שם שנוהג איסור שמור גם בספיחין, ואי אמרת דאסירי בהנאה מה שמור שייכי בהו? מה שאין כן אי שרי בהנאה, אסור שפיר לשומרם כיון שיכול כל אדם ללקטם כדי ליהנות מהם. ואפשר דשייך איסור שימור משום דאפשר על כל פנים בהנאה צדדית כגון לישב עליהם וכדומה.

להסוברים דאסור... - אסור לשמור על פירות השביעית כשהם בשדה, כדי שכך יתאפשר לכל אדם לקטוף אותם. אך אם אסור לקטוף את הספיחים, לא שייך איסור לשמור עליהם בעודם בשדה.

אך, בלאו הכי צריך עיון להסוברים דאסור לתלוש את הספיחין וממילא מותר גם לשומרם. אבל אוכלי בהמה או מיני צובעין שפיר גזרו בהם חכמים איסור ספיחין אף לענין הנאה חוץ מתבן וקש. וממה שכתב הישער המלך' {מקור 34} דספיחין מותרין בהנאה, אין להוכיח מידי משום דקאי התם אדאורייתא, ואליבא דרבי עקיבא... ומכל מקום נראה דמיני צמחים שאין עליהם קדושת שביעית אף על גב שרגילים לזורעם ושייך שפיר הטעם של גזירת ספיחין כמו פרחי נוי וכדומה [אם ננקוט דלא נוהגים בהם קדושה] אפילו הכי משמע ברמב"ם (ד, טו) דלא נוהג איסור ספיחין אלא בדבר שגם נוהג בו קדושת שביעית.

44. הרב שמואל הלוי וואזנר - שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן רמב

סברת הר"ש מסירילאיו (במקור 30) דסבירא ליה דבמאכל בהמה לא גזרו איסור ספיחים בכלל, וצריכים להוסיף דאף במאכל אדם או ראוי לאדם שהוא כבר הרבה יותר משליש, מכל מקום כיון דקצרו קודם שנגמר בגדר עשבים, לא גזרו בה ספיחים.

הנה עצם דברי מהר"ש סירילאיו חידוש גדול הם. וסתומת כל הפוסקים דגם במאכל בהמה שייך איסור ספיחים, והספק בירושלמי (מקור 30) אם תבן של שביעית גזרו ספיחים יכול להתפרש נמי לאידך גיסא, דאוכל בהמה הרגיל יש לומר דודאי גזרו, אלא דבתבן כיון דגזרו אתבואה שבתבן דהוא עיקר גזירת ספיחין לא הוצרכו לגזור גם אתבן שבה, דלא יעברו איסור זריעת תבואה כיון דהתבואה כבר נאסרה, ולא יבאו לקלקל בשביל התבן לבד.

45. הרב אליעזר יהודה ולדנברג - שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן ס

לפי הנראה אין הוכחה מפורשת מהתלמודין לאסור גם ספיחין של אוכלי בהמה, וגם זאת, כפי שכותב הגר"ח ברלין ז"ל בעצמו בדבריו, מפשטות דברי הרמב"ם ושאר הפוסקים שכתבו ש'הספיחים אסורים באכילה' משמע שלא גזרו אלא על זרעים הנאכלים, ורק באכילה... אשר על כן נראה לפענ"ד שאם כי קשה להתיר לתלוש ספיחי המאכלי בהמה ולהאכילם בידים לבהמותיו ובפרט שהוא רק משום רווחא ומניעת הפסד, אבל נראה דיש שפיר להתיר לשלוח את הבהמות על פני השטח ושיאכלו מזה מאליהם, כי באופן זה יש לנו נוסף להאמור, גם דעת ראשונים הסוברים בנוגע לספיחי שביעית בכלל, שלא רק במוצאי שביעית בהמה רועה כדרכה (כלשון הרמב"ם) אלא אפילו בשביעית עצמה מותר גם כן בכזאת שבהמה תהא רועה כדרכה, כמובא בפאת השלחן (סימן כב סעיפים ג, ה), ואם כן יש על כל פנים להקל בזה גם בשביעית במאכלי בהמה, שעל עצם האיסור בזה גם כן נחלקו הפוסקים בדיעותיהם, דהוי ספק ספיקא (בפלוגתא) בדין. ועוד יעוין ברידב"ז (סימן ג ס"ק ה) שפוסק דאלו שאסורין משום ספיחין כיון דבלאו הכי ילכו לאיבוד, מותר להניח הבהמה לאכול, ומסתפק גם באם אפילו להתיר לאחוז בהמה בידים ולהוליכה על המרעה, וכותב לתלות הדבר במחלוקת ראשונים ע"ש, ואם כן במאכל בהמה יש להתיר אפילו בכהאי גוונא, מכיון שאיכא בזה פלוגתא אם בכלל יש בזה משום איסור ספיחין והוי ליה ספק ספיקא להיתרא וכנ"ל.

46. רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק ד הלכה טו

אין מעברין את השנה בשנת רעבון שהכל רצים לבית הגרנות לאכול ולחיות ואי אפשר להוסיף להן זמן לאסור החדש, ואין מעברין בשביעית שיד הכל שולטת על הספיחין ולא ימצאו לקרבן העומר ושתי הלחם.

מפרש על הרמב"ם שם:

ואף על פי שהן אסורין מדברי סופרים באכילה מפני עוברי עבירה שזורעין בשדותיהן בסתר ואומרים ספיחים הם, ואף על פי כן יד כל העם שולטת בספיחין לאוכלן מפני שהן מותרין מן התורה, שמא יאכלו הכלל ולא ישאר מן הספיחים לקרבן העומר ושתי הלחם תבואה להקריב ממנה בשביל תוספת חודש העיבור.

47. הרב בצלאל ז'ולטי - תורה שבעל פה כח עמוד טז

וצריך עיון הא דכתב שיד 'הכל' שולטת על הספיחין, הלא ספיחין אסורין באכילה, אם כן לשם מה יד 'הכל' שולטת עליהם... הלא הם אסורין באכילה? ולכאורה מוכח מזה כמו שכתב השער המלך (מקור 34) דאיסור ספיחין הוא דוקא באכילה, אבל בהנאה מותרים, ואשר על כן שפיר כתב הרמב"ם שיד 'הכל' שולטת על הספיחין, היינו כדי להנות מהם שהרי הם מותרים בהנאה.

48. הרב חיים קנייבסקי - שקל הקודש הלכות קידוש החודש פרק ד הלכה טו

ואף על גב דספיחין אסורין יש הרבה ספיחין שמוותרין כמו שכתב רבנו בפרק ד משמיטה הלכות ד כ"ו כ"ח כ"ט.

ציון ההלכה ס"ק (קסה) - בזה מיושב קושיית המפרש. ומה שתירץ שם צריך עיון. ועיין בדרך אמונה בפ"ד משמיטה שהבאנו ש"א שספיחין מותרין בהנאה.

הלכות ד, כו כח כט -
בהלכות אלו פוסק הרמב"ם שישנם מקומות בהם לא נהג איסור ספיחין, למשל בשדות שבהם לא זורעים בדרך כלל (ראו יחידה ה), בגבולות עולי מצרים, או שדה השייכת לגוי. וכוונת הרמב"ם בהלכות קידוש החודש לספיחין אלו המותרים באכילה.

יחידה ד: איסור ללקט ספיחין

49. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ט הלכה א

רבי שמעון בן יוחי הוה עבר בשמיטתא, וחמי {ראה אדם} חד מלקט שביעית. אמר ליה: ולית אסור, ולא ספיחין אינון? אמר ליה: ולא אתה הוא מתירן?! אמר ליה: ואין חבירי חלוקין עלי?! קרא עליו: 'יפורץ גדר ישכנו נחש' וכן הוות ליה.

50. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ג

הירקות שדרך רוב האדם לזרועם בגנות, ומיני תבואה וקטניות כל הצומח מהן אסור מדבריהם, והמלקטן מכין אותו מכת מרדות.

51. רבי דוד בן זמרה (רדב"ז) הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ג

לא ידעתי אם לקט ולא אכל, אמאי מכין אותו? וכי תימא: מלקט ואוכל קאמר, אם כן מי שלקט חבירו והוא אוכל אין מכין אותו, והא ודאי ליתא. וכי תימא: דגזרו על המלקט שמא יבא לאכול. אכילה גופה גזירה, ואין ניקום ונגזור לקיטה אטו אכילה? ויש לומר: דחדא גזירה הוא, אבל עדיין צריך תלמוד, שלא מצאתי מאין יצא לרבינו דבר זה. שוב מצאתיה בירושלמי.

52. חזון איש שביעית סימן ט אות ד

חייבו חכמים לעקור את הספיחין האסורין שלא יחשדוהו שדעתו לאכלן... והלכך כל ירק הנכנס לשביעית שנאסר משום ספיחין חייבוהו לעקור... ומה שכתב רבנו בהלכה ג (מקור 50) 'המלקטן מכין אותו מכת מרדות', צריך לומר מלקטן לאוכלן, אבל לכאורה אינו לוקה עד שיאכלן.

❖ **האם לדעת החזון איש יש איסור בליקוט ספיחין, והאם לוקים עליו? האם לוקים על אכילת ספיחין שליטת אדם אחר?**

53. הרב שלמה זלמן אויערבך - מעדני ארץ שביעית סימן ג אותיות ח - ט

אי לאו שהתיר הכתוב פירות שביעית לאכילה היינו אומרים שהתורה אסרה את מלאכת הקצירה בשנה שביעית כמו בשבת, ורק מדגלי קרא שמותר באכילה ממילא מוכח דמשכחת שפיר מין קצירה שהיא מותרת... ואתי נמי שפיר בזה דהנה בתורת כהנים אמרו 'את ספיח קצירך לא תקצור מכאן סמכו חכמים על הספיחים שיהיו אסורים בשביעית' ולכאורה קשה דמהך קרא לא מוכח אלא איסור קצירה ולא איסור אכילה ולדברינו ניחא דכיון שהתורה אסרתן בקצירה אמרינן דהיינו מפני שלא אפשר שתהא קצירתן למאכל, ואף דמסתבר שהספיחין רק באכילה הוא דאסירי ולא בהנאה, מכל מקום בדרך אסמכתא שפיר אסמכניהו רבנן אקרא דקצירה... ועיין ברדב"ז שכתב 'לא ידעתי אם לקט ולא אכל אמאי מכין אותו... אבל לדברינו אתי שפיר דכיון שאסור באכילה ממילא הוא דאסור גם בליקטה.

❖ **הסבירו מדוע 'כיון שאסור באכילה, ממילא הוא דאסור גם בליקטה'?**

❖ **דייקו בדברי הרב אויערבך: האם דבריו נאמרו בשיטת ר' עקיבא שספיחין אסורים מדאורייתא או בשיטת חכמים שספיחין אסורים מגזירת חכמים? (עיינו גם להלן מקור 77)**

54. הרב חיים קנייבסקי - דרך אמונה - ביאור ההלכה הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ב

וכן כתב רבנו בסמוך הלכה ה דספיחין אין תולשין אותן ביד, והא דמשמע בהלכה יח דמצוה לעוקרן היינו דרך השחתה. אמנם בחזון איש (ט, ו) מסתפק אם מותר להפסידן בידים כיון דמדאורייתא יש עליהן קדושת שביעית ואסורים בהפסד, ואף על גב שחכמים אסרום ע"ש.

אך כל זה יש לדחות דהא דאסור ללקטן הוא משום דסתם מלקט לאכילה הוא, ולכן אסרום חכמים, וגם מה שהצריכו לעקור ספיחין הוא משום שלא יבואו לאוכלם, אבל אם באמת רוצה רק להנאה אפשר דמותר.

אך יש לעיין איזה הנאה יכול ליהנות מהן... ואם לעשות רפואה הרי אסור לעשות מלוגמא מפירות שביעית כמו שכתב רבנו (ה, יא) [וכן להסיקה תחת תבשילו הרי אסור לשרוף פירות שביעית]. אך לפי מה שנסתפק מרן {החזון איש במקור 84} דאולי בספיחים כיון שאסרום חכמים מותר להפסידם, אולי מותר גם כן לעשות מלוגמא, דטעם איסור מלוגמא הוא משום הפסד, אבל מרן לא הכריע בזה... ואם להתחמם בהם הרי גם באיסורי הנאה מותר, דהוי שלא כדרך הנאתו.

❖ **מהם צדדי הספק בהתלבטות הרב קנייבסקי אם מותר ללקט ספיחין כדי להנות מהם שלא לשם מאכל?**

ריקאנטי ויקרא פרק כה

והתבונן על אמרו ביובל: 'ספיחיה ונזיריה', ובשמיטה: 'את ספיח קצירך וענבי נזירך', רמז כי בשמיטה עדיין הארץ תהיה לנו בהתחדש הבריאה, אבל ביובל נאמר ספיחיה, כי בשובה אל היובל היא של עצמה.

כל הספיחין מותרין -
הירושלמי אינו עוסק כלל בשמיטה אלא בשאלה מתי מותר לקטוף עשבים שצמחו בשדה בלי לבקש רשות בעל השדה. יש מקומות שמהם מותר לקחת מפני שלבעל השדה לא אכפת מהצומח שם, או שהוא אינו רוצה את מה שצומח שם (כמו במקור הבא) ויש שמותר מתקנה (בבלי בבא קמא דף פא עמוד ב).

יחידה ה': שדות שאין בהם איסור ספיחים

55. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת כלאים פרק ב הלכה ג

אמר רבי זריקן בשם דבית רבי ינאי: **כל הספיחין מותרין** חוץ מן העולין בשדה בור בשדה ניר בשדה כרם ואמר חוץ משדה תלתן שזרען לזרע.

56. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת בבא בתרא פרק ה הלכה א

ד'א'מר רבי ינאי: כל הספיחין אסורין, חוץ מן העולים בשדה בור ובשדה ניר ובשדה כרם ובשדה זרע. בשדה בור - דלא משגח עליה. בשדה ניר - דו בעי מתקנה חקליה {הוא רוצה לתקן את השדה}. בשדה כרם - שלא לאסור את כרמו {משום כלאים}. בשדה זרע - שאינו רוצה בהן. ואם תאמר רוצה בהן, כאילו עקורין ומונחין לפניו.

❖ מהם ההבדלים בגירסת הירושלמי בין שני המקורות?

57. רבי יוסף קורקוס - הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ד

בפירוש החומש כתב הרמב"ן ז"ל: אמרו בירושלמי ז"ל א"ר ינאי כל הספיחין אסורין חוץ מן העולין בשדה בור בשדה ניר בשדה כרם בשדה זרע שדה בור דלא משגח עליה שדה ניר דהוא בעי מתקנה חקליה שדה כרם שלא לאסור כרמו שדה זרע שאינו רוצה בקיומו עד כאן.

ולא ידעתי היכן הוא שנוי זה הירושלמי אך בספרים שלנו בפ"ב דכלאים אמרינן א"ר זריקה בשם רבי ינאי כל הספיחין מותרין חוץ מהעולין בשדה בור ובשדה ניר ובשדה כרם. ונראה שהוא טעות וצריך להיות כל הספיחין אסורין חוץ וכו' דהא חכמים כל הספיחין אסורין, וגם כי אין טעם להחמיר במקומות אלו, אדרבא אפכא מסתברא ובטעם הירושלמי שכתבתי בשם הרמב"ן.

שוב מצאתי את הירושלמי בפרק המוכר את הספינה בלשון הרמב"ן, והוא גם בשם ר' ינאי. מעתה נתאמת מה שכתבתי שצריך להיות כל הספיחין אסורין, דאי לא קשיא דר' ינאי אדר' ינאי.

❖ מהי הגירסה הנכונה בירושלמי לדעת רבי יוסף קורקוס?

58. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ד

ספיחים העולים בשדה בור ובשדה ניר ובשדה כרם ובשדה זרע מותרין באכילה, ומפני מה לא גזרו עליהם? לפי שאין אדם זורע מקומות אלו: שדה בור - אין אדם נפנה לשם. ושדה ניר - רוצה הוא בתיקונה. ושדה כרם - אינו אוסר כרמו. ושדה זרע - הספיחין מפסידין אותה. וכן התבן של שביעית מותר בכל מקום ולא גזרו עליו.

השגת הראב"ד: ספיחים העולים וכו' עד לא גזרו עליו. **אמר אברהם:** לא גזרו עליו איסור ספיחים אבל קדושת שביעית ודאי יש בה לאבדה אסור ושלא לעשות בה סחורה.

שדה ניר

59. הרב שלמה חעלמא - מרכבת המשנה - הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ד

ומה שכתב רבנו ושדה ניר וכו' - פירוש דרך השדות שבשנה ראשונה חורש וזורע בחורף ואוכל בקיץ, ובשנה שנייה נרה בחורף שתנוח, וזורעה בקיץ, ובשלישית מניחה בורה לגמרי כדי שתוסיף לתת כחה.

60. חזון איש שביעית סימן כב אות ב

נראה דשדה הנזרעת שנה אחת תבואה הגדל בחורף, ובשנה אחרת מניחין אותה בורה בחורף וזורעין אותה בקיץ מיני קטניות - ספיחין העולין בחורף מן התבואה מותרין משום ספיחין כדין שדה בור ושדה ניר. ולפי זה גם אם זרעה לפני ראש השנה של שביעית מפני שלא רצו להניחה בורה ויפשטו הערבים עליה, התבואה הגדילה מותרת משום ספיחין. ואין לומר כיון שזרעה הרי גלה דעתו שהיא שדה זריעה, כיון שלא זרע בזמן הזריעה, וזריעה זו לא הוי כדעבדי אינשי, וכל עיקרה משום שמירת שביעית, ולולא איסור שביעית

ודאי לא ניחא ליה בזריעה זו, לא יצאת בשביל זה מדין שדה בור. ואין כאן גזירה דלמא יזרע ויאמר ספיחין הן, דאם כן לא היה מפסיד שדהו והיה זורע בקיץ ולא בחורף. ומיהו התבואה קדושה בקדושת שביעית.

61. הרב שמואל הלוי וואזנר - שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן רמב - על דברי החזון איש
וכל העובר משתומם להקרא זה שדה בור שאין אדם נפנה לשם כלשון הרמב"ם פרק ד, אבל הגאון { החזון איש במקור הקודם } אמרה ואין משיבין את הארי.

שדה זרע

62. רדב"ז הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ד
ותימא על רבינו שכתב שדה זרע והלא לא אמרו { בירושלמי } אלא תלתן שזרעו לזרע? ויש לומר: דלעולם כל שדה זרע הספיחים קשה לו, ולא יניחם לגדל ולא שכיחי, ולפיכך לא גזרו בהם. אבל לענין כלאים אין הירקות הגדלים בשדות מפסידין אלא בשדה תלתן הזרוע לזרע, ואפשר שהחמירו בכלאים לפי שהם מן התורה.

שדה בור

63. חזון איש שביעית סימן י אות א
האי שדה בור אינו רצונו לומר שאינה שדה ניר, דאם כן לא משכחת לה איסור ספיחים בעלו מאליהם אלא בנכנסו משישית לשביעית. אלא שדה בור דהכא היינו שאינה נזרעת כלל, מפני תנאים קשים שיש בה, שהיא במקום התורף ואין פירותיה משתמרין, או שיש טורח מרובה בעבודתה, או שהיא רחוקה מן הישוב וכיוצא בזה מן הסיבות שיש בה שאינה עומדת לזריעה, ולשון הירושלמי שדה בור דלא משגח עליה. ולשון רבנו { הרמב"ם במקור 58 } אין אדם נפנה לשם, צריך נמי לפרש כן, אבל יש בלשון זה מן הקושי.

64. חזון איש שביעית סימן י אות ו
ספיחין שבשדה הפקר נראה דאינו בכלל שדה בור, כיון שהיא טובה לזריעה ועומדת לזריעה...
בד' שדות שלא גזרו על ספיחיהן נראה דדוקא בעלו מאליהן, אבל עבר זרע הגדולין אסורין משום ספיחין.

יחידה ו: צמחים שאין בהם איסור ספיחין

65. משנה מסכת שביעית פרק ט משנה א

הפיגם והירבוזין השוטים והחללוגית כוסבר שבהרים והכרפס שבנהרות והגרגר של אפר פטורין מן המעשרות, ונלקחין מכל אדם בשביעית, שאין כיוצא בהם נשמר.

66. רמב"ן ויקרא פרק כה פסוק ה

הירקות שצמחו בששית ונלקטו בשביעית יש בהן משום קדושת שביעית לכל דיניה... אבל אין בהם משום ספיחים שאינם ספיחי שביעית שהרי בששית צמחו, ואפילו הוסיפו בשביעית אין בהם דין ספיחים... ותנן נמי {במקור 65}: הפיגם והירבוזין וכולה מתניתין עד ונקחים מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בהם נשמר. ויש אומרים שאלו הנזכרים וכל כיוצא בזה שאין דרך בני אדם לזרוען, אבל הם מאליהן יוצאים בהרים ובנהרות, אין בהן איסור ספיחים כלל, אף על פי שצמחו בשביעית, שלא גזרו אלא בנזרעים כדי שלא יבאו לזרועם, וכן נראה זה מן הגמרא מירושלמי.

- ❖ **מה ההבדל בין שני הפירושים שמביא הרמב"ן למשנה שבמקור הקודם? האם לפי פירושים אלו יש ירקות שצמחו בשביעית ואין בהם איסור ספיחין?**
- ❖ **עיון נוסף: עיינו רא"ש מסכת שביעית פרק ט משנה א. כמו איזה פירוש ברמב"ן הוא מסביר?**

67. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ג

הא למדת שאין אוכלין מפירות שביעית אלא פירות האילנות והעשבים שאין זורעין אותם רוב האדם, כגון: הפיגם והירבוזין השוטים וכל כיוצא בהן, אבל הירקות שדרך רוב האדם לזרועם בגנות ומיני תבואה וקטניות כל הצומח מהן אסור מדבריהם.

68. ר"ש סירילאו שביעית פרק ט הלכה א

והירק היוצא בשביעית המותר באכילה היינו כל ירקות שדה המנויין בפרק ג דעוקצין דלא נחית בהו טומאה אלא במחשבה... ובהני ירקות שמנו חכמים במשנתנו ואזוב וסיאה וקורנית וכל הנהו דתנן בריש כלל גדול זוטא כבר פרשינן להו דכולהו ירקות שדה נינהו וכל הנהו דתנן פרק בתרא דמעשרות נמי ירקות שדה נינהו.

69. חזון איש שביעית סימן ט אות יז

ומה שכתב הר"ש סירילאו שם דכל ירקות שדה אין בהן משום ספיחין תמוה מאד, דאין איסור ספיחין תלוי במאכל אדם, ואף מאכל בהמה אסורין משום ספיחין... ולא הותר אלא מינים הזולין שאין רוב בני אדם זורעין, אבל ירקות שדה דתנן בפרק ג' דעוקצין דצריכין מחשבה, היינו משום דסתמן לבהמה, אבל שפיר יש לומר דרוב בני אדם זורעין לבהמה ופעמים זורעין אותן לאדם... אי אפשר לכייל כללא להתיר ספיחין של כל ירקות שדה.

ויש לעיין בירקות הזולין שהתירו חכמים אי נשתנה הדבר בדור מן הדורות ורוב בני אדם זורעין אותו אי אסור השתא משום ספיחין. וכן האסור משום ספיחין שהזול לבני אדם ואין הרוב זורעין אותו אי הותר. ומסתברא דכל שתיקנו חכמים כעין דאוריתא תיקון ובדאוריתא אזלינן בתר שעתו... והטעם שחילקו חכמים בין חשובין וזולין מחייב הדבר דאזלינן בתר שעתו.

70. הרב אליעזר יהודה וולדנברג - שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן ס אות ג

הרי קמן דעתו הגדולה של המהר"ש סירילאו ז"ל דסבירא ליה להלכה דבמאכלי בהמה לא גזרו איסור ספיחין. הן אמנם דהחזון איש שם {במקור הקודם} כותב נגד דעתו של המהר"ש סירילאו, אבל דעת נקל לנבון שעל ידי כן לא נסתרה דעתו של המהר"ש סירילאו בזה, כשם שאינה נסתרת גם אפילו אם מצאנו שהרדב"ז איננו סובר כן.

כל ירקות שדה... - כל
הירקות הראויים למאכל בהמה ולא למאכל אדם, ולא חלה עליהם טומאת אוכל, אינם אסורים משום ספיחין בשביעית. **ואזוב וסיאה וקורנית... -** צמחים שמבואר במשנה שהם מיועדים גם לאדם וגם לבהמה. **וכל הנהו דתנן... -** המשנה האחרונה במעשרות מונה צמחים רבים שאינם ראויים לאכילה כמות שהם, ולכן פטורים ממעשרות.

בתר שעתו - בכל זמן
הולכים לפי מה שנהוג באותו הזמן, ולא לפי מה שהיה נהוג בזמנים אחרים כמו זמן התורה או בזמן שחכמים גזרו את הגזירה.

תבלינים

71. תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת מעשרות פרק ה הלכה ח עם פירוש ר"ש סירילאו

פירוש ר"ש סירילאו	ירושלמי
כרכמין : נראה שהוא מין שזורעין אותו כמו שזורעין זרע פשתן לעשות ממנו טווייה כמו פשתן, וכיוצא בו.	רבי ירמיה בעי: כרכמין מהו שיהו מותרין משום ספיחין?
ופשתן לאו קיסמין?: ולא אוכל והאי כרכמין נמי אפילו דמי לקיסמין, ולא אוכל פשיטא דאסור.	התיב רבי תנחום בר ירמיה: והתנינן 'החשוד על השביעית אין לוקחין מהן פשתן אפילו סרוק', ופשתן לאו קיסמין הוא?
מפני זרעה: זרע פשתן חזי לאכילה ודמי לשאר אוכלין ומשום הכי קנסוהו מה שאין כן בכרכמין דלא חזי זרעיה לאכילה.	אמר רבי חיננא: מפני זרעה.

72. פירוש רבי אהרן מפולדא על הירושלמי

כרכומין: כרכום יערי.

מהו שיהא מותר משום ספיחין: אם גדל בשביעית מהו להתירו משום ספיחי שביעית, אם נאמר הואיל והן בפני עצמן אינם מאכל אינם נאסרים או לא? ופשתן לאו קיסמין הוא: כעץ בעלמא ואינו מאכל, ואפילו הכי נאסרים, והוא הדין כרכומין? משום זרעה: דחיישין שיקח ממנו הזרע של פשתן והוא מאכל קצת בני אדם.

כרכום יערי - תבלין, התבלין נמנה במשנה בעוקצין (ג, ה) בשם 'חלות חריע', התבלין אינו משמש לתיבול, אלא כצבע (לתבשילים מפרשים שם), תבלין זה אינו נחשב לאוכל לגבי דינים רבים.

73. חזון איש שביעית סימן י אות יב

פירוש כרכמין דבר שאינו מאכל לאדם ולא לבהמה, ואין קדושת שביעית נוהג בו..., אפשר דספקו הוא משום שאין בהן קדושת שביעית לא גזרו עליהן משום ספיחין, אף על גב דאיסור ספיחין הוא משום עוברי עבירה דלמא יזרע מכל מקום לא גזרו אלא באלו שיש בהן קדושת שביעית; או דלמא שגזרו איסור ספיחין בכל, אי נמי כיון דאינו לאכילה לא מסרי נפשיהו עליה ולא אתו לזרוע בשביעית בשבילן.

❖ **כאילו מהפירושים שראינו לעיל בירושלמי מפרש ה'חזון איש'?**

74. רמב"ם הלכות מעשר פרק יא הלכה יב

הנותן... לשכנתו { שהיא מעמי הארצות } פת לאפות ותבשיל לבשל אינו חושש לא משום מעשר ולא משום שביעית מפני שאינה חשודה להחליף { את המעושר באינו מעושר וכדו' }. במה דברים אמורים? בזמן שנתן לה שאור { גורם התפחה } לעיסה ותבלין לקדרה, אבל אם לא נתן חושש משום מעשרות וחושש משום שביעית, ולפיכך אם היתה שנת שמיטה אסור שמא השאור מספיחי שביעית הוא.

לשכנתו - לשכנה שנחשבת מיעמי הארצות ואינה מקפידה על מעשרות ועל שביעית. **אבל אם לא נתן** - אם הוא מקבל מהשכנה את השאור שלה ואת התבלין שלה.

75. הרב חיים קנייבסקי - דרך אמונה - ביאור ההלכה הלכות מעשר פרק יא הלכה יב

והנה מלשון רבנו שדקדק לכתוב שמא השאור משמע דבתבלין אין לחוש... נראה דדעת רבנו { הרמב"ם } דבתבלין אין איסור ספיחין, דהא בירושלמי סוף מעשרות בעי: 'כרכמין מהו שיהו אסורין משום ספיחין', ובעי למפשט מפשתן ודחי דהתם משום זרעה או משום קנס ולא איפשיטא. וכרכום הוא תבלין, דהא כרכום מתרגמינן מוריקא (בתרגום שיר השירים פרק ד) ומוריקא הוא תבלין... ואם כן הבעיא אם בתבלין גזרו איסור ספיחין. וכיון דהיא בעיא דלא איפשיטא בדרבנן - דהא איסור ספיחין מדרבנן - נקטינן לקולא שאין איסור ספיחין...

אמנם יש לומר דכרכום הוא מהתבלין הפטורין ממעשר, כמבואר בנדה (נא, ב) דדברים דלטעמא עבידי אף דנקחין מכסף מעשר מכל מקום פטורין ממעשר ואין מטמאין טומאת אוכלין. אבל תבלין החייבין במעשר יש לומר דפשיטא דנוהג איסור ספיחין, ואם כן כאן דמיירי בתבלין החייבין במעשר צריך לנהוג בהן גם איסור ספיחין.

❖ **לדעת הרב קנייבסקי, אילו צמחי תבלין אסורים משום ספיחין ואילו מותרין?**

76. הרב שלמה זלמן אויערבך - שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן נא אות יא

נראה דמיני צמחים שאין עליהם קדושת שביעית אף על גב שרגילים לזרעם ושייך שפיר הטעם של גזירת ספיחין כמו פרחי נוי וכדומה [אם ננקוט דלא נוהגים בהם קדושה], אפילו הכי משמע ברמב"ם דלא נוהג איסור ספיחין אלא בדבר שגם נוהג בו קדושת שביעית עיין שם בפרק ד הלכה ט"ו.

77. הרב שלמה זלמן אויערבך - מעדני ארץ סימן ג אות ט

עיקר איסור ספיחין הוא רק כדי שלא יבואו לזרוע ויאמרו דממילא זרע, אם כן הרי אין איסור זה צריך להיות נוהג דוקא באותם המינים שחל עליהם קדושת שביעית אלא כל דבר שדרך בני אדם לזרעו צריך להיות אסור, ובאמת מבואר איפכא... ומבואר נמי בירושלמי סוף פרק ה דמעשרות שאין איסור ספיחין נוהג בפשתן מפני שאין נוהג בהן קדושת שביעית. אולם לדברינו {מקור 53} ניחא דכיון שעיקר האיסור הוא משום דאסמכינהו רבנן אקרא דקצירה, לכן כמו שאיסור קצירה תלוי דוקא בקדושת שביעית הכא נמי גם איסור ספיחין.

בנות

78. הרב משה אהרונסון - ישועת משה חלק א סימן ב

א. בסוגית הש"ס פסחים (נא, ב)... בתוספות {מקור 22} דהיתר הכרוב מפני שיש לו קלח גדל ועליו יוצאין מקלחו וענפיו כעין אילן לכן מותרים לרבי שמעון דלא אסרה תורה אלא כעין תבואה הנזרעת... ובכן אפשר ללמוד מכאן דאיסור ספיחים שגזרו חז"ל הוא רק על פרי האדמה הנזרעים בבטן האדמה וכל הזרע מכוסה בעפר, ולא על פרי שתילים הנשתלים מתחילה על פני הארץ וגלויים מרגע הראשון של נטיעתם לעין כל... ועוד נראה לעניות דעתי סברה גדולה לחלק בין זריעה לשתילה, והיא: דכל עיקרה של גזרה זו היתה מפני עוברי עבירה, 'שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גינה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמחו יאכל מהם ויאמר ספיחין הן' (לשון הרמב"ם שמיטה ד, ב) דקדק 'ויזרע בסתר' דהיינו זריעת גרעיני זרע שאפשר לעובר עבירה לעשותו בסתר, ולאחר זמן כשיצמח להגיד ספיחין הן, כי לאחר הזריעה לא מינכר מידי עד שיצמח, לא כן שתילים דמינכרי טובא על פני שטח המטע תיכף אחרי השתילה, ואי אפשר לעובר עבירה לומר שהן ספיחין מכיון שהרי ראו שאתמול היתה שדהו ריקה, ובדאי שתלו בשביעית לכן לא גזרו על זה... ועוד מכיון שיש להבנה צורת אילן ממש, אין על פירותיה גזרת ספיחין כמו על ספיחי כרוב הדומים לאילן שלא גזרו חז"ל כמפורש בתוספות הנ"ל...

ב. ועוד מטעמא אחרינא נראה לעני"ד שאין בבנות גזרת ספיחין, דהנה כל הדברים שמנה ופרט הרמב"ם ז"ל שם: תבואה, קטניות וזרעוני גינה, הרי הם פרי האדמה שגדלים באותה שנה שזורעים אותם, ולכן יש לחשוד בעובר עבירה שיזרע בשביעית בסתר, כדי שיהיה לו לאכול מהם בשביעית עצמה, אבל לא גזרו חז"ל מחשש שיזרע בשביעית כדי שיהיה לו בשנה השמינית מחנוכה והלאה...

ג. ועוד טעם שלישי נראה לעני"ד בהיתר הבנות... כל הבנות הנמצאות בשוק הישראלי בשנת השמיטה ואחריו עד החנוכה נתגדלו על עיקר שצמח לפני שביעית, והגם שאין זה עיקר המתקיים, כי לאחר שיצא החדש מתנוון הנצר הישן במשך הזמן, כי קנה השורש הוא לבדו הגזע האמיתי שלו, ומתחלף בכל שנה ושנה בעלה אחר, ולא דמי כלל לכרוב שהעלים גדלים על העיקר שגזעו מתקיים, והעלה בעצמה היא הפרי, מכל מקום הרי כל העלים של הבנה ביחד מהווים משפחת נצרים אחת שהנדנים בבסיסהם עוטפים זה את זה ונעשים לגזע אחד, ולו יהיה גזע מדומה לענין שאר הלכות, מכל מקום על כל פנים לנדון דידן אי אפשר לחשוד בו שזרעו בשביעית, מכיון שראו אצל גוף גזע הבנה בשיטת... ברם קדושת שביעית יש להן... ולהיות שראיתי חרדים רבים הנוהרים ומזהירים את עצמם ובני ביתם כבר מעתה בתחילת השמיטה הזאת מספיחי בנות... ואף על פי שהבנות נחוצות לבריאות גופם מאד, וישנם גם אי אלו העוקרים ספיחי בנות הגדלים בגינתם כדין ספיחי ירקות האסורים, ואם נכונים דברינו דלעיל, הרי מפסידים פירות שביעית ועוברים על 'לאכלה ולא להפסד', ולכתחילה הרי אפשר לסדר אוצר בית דין כי גם רוב העבודות הנחוצות לספיחי בנות הן רק בגדר לאקומי המותרות ולא עבודות אברויי האסורות.

יחידה ז: איסור הפסד בספיחים

79. משנה מסכת שביעית פרק ה משנה ד

לוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית וכן בצלים הקיצונים וכן פואה של עידית - בית שמאי אומרים: עוקרין אותן במארופות של עץ; ובית הלל אומרים בקדומות של מתכות.

80. ר' עובדיה מברטנורא מסכת שביעית פרק ה משנה ד

לוף של ערב שביעית - שנשלם מערב שביעית ולא הוסיף צמחים בשביעית, שאם הוסיף צמחים בשביעית אסור לעקרו משום הפסד פרי...

81. פירוש הרב יצחק בן מלכי צדק (ריבמ"ץ) - למשנה מסכת שביעית פרק ה

וקשיא לן: ומותר לעוקרו ולהפסידו? ופירקו בירושלמי: אמר רבי יוסי: תיפטר עד שלא צימחו, שעדיין לא הוציאו ספיחין.

82. רבי יום טוב ליפמן הלר - תוספות יום טוב מסכת שביעית פרק ה

פירש ר' עובדיה מברטנורא ולא הוסיף צמחים בשביעית שאם הוסיף כו' אסור לעקרו משום הפסד פרי. דכשעוקר בשינוי לא ימלט שיפסיד מקצת הפרי. ולפי מה שכתבתי לקמן משנה ו בשם הרמב"ם דכל הספיחים אסורים באכילה. יש לפרש כשעוקרם ואינו רשאי לאוכלן הוי כאילו הפסידן בידים ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד.

❖ האם לדעת התוספות יום טוב חל איסור להפסיד ספיחי שביעית האסורים באכילה?

83. רבי אפרים דיין - משנה ראשונה - שביעית פרק ח משנה א

צריך עיון אי שרי לעשות מלוגמא מן הספיחין האסורין, מי נימא כיון שאין עומדין עוד לאכילה שרי, או דילמא כיון דמדאורייתא שרו באכילה וממילא חל עלייהו איסור מלוגמא מדאורייתא, ולא מצו רבנן למישרי מה דאסור מדאורייתא? ממתניתין דקתני סתם 'כל שאינו מיוחד למאכל עושין ממנו מלוגמא' איכא למימר מה שאינו ראוי קאמר, דמעולם לא חל עליו איסור מלוגמא. והרמב"ם בחבורו פרק ה כתב: 'המיוחד למאכל אדם כגון חטים ותאנים וענבים אין עושין מלוגמא', והרי חטים אסורין עכשו מגזרת ספיחין, ואפילו הכי אסורין, משמע כדפירשתי דלא מצי רבנן למשרינהו.

84. חזון איש שביעית סימן ט אות ו

וכשתולשין ספיחין בשביעית מניחין אותן לירקב במקומן, אבל אין מפסידין אותן בידים, כיון שמן התורה הן קדושין בקדושת שביעית. ואפשר כיון שאסרום חכמים מותר לאבדן ביד. וירק שהוא כעין בוסר ולא הגיע לעונת המעשרות אפשר דאסור לעקרו כיון דמהתורה הוא קדוש בקדושת שביעית.

85. הרב יחיאל מיכל אפשטיין - ערוך השלחן הלכות שמיטה סימן כב סעיף י

ויש לי בזה שאלה לפי שיטת רבותינו ספיחים אסורים בשביעית וממילא דנפסדים בשדה, והרי התורה אמרה לאכלה ולא להפסד, ואף על גב דזהו להפסידן בידים וכאן ממילא נפסדין, דמכל מקום איך גזרו רבנן הפסד על פירות שביעית?

והתשובה בזה דבאמת יש היתר להספיחין כמו שכתב הרמב"ם 'עד מתי אסורין ספיחי שביעית במוצאי שביעית מראש השנה ועד חנוכה, ומחנוכה ואילך הן מותרין'... אמנם, מה שהתירו לחרוש עליהם קשה, הא מפסידן בידים, ואולי אין זה הפסד ברור וצריך עיון.

86. הרב שלמה זלמן אויערבך - שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן נא

מה שנסתפקו המפרשים אם מותר להפסיד ספיחי שביעית כיון שבלאו הכי אסורים הם מדרבנן, הוא רק בספיחין שאסורים גם בהנאה.

❖ מקור זה הוא המשך למקור 43 שבו מציין ה'מנחת שלמה' שיש ספיחין שאינם אסורים בהנאה.

מארופות של עץ - כלי
חפירה מעץ ולא ממתכת. לדעת בית שמאי, יש להשתמש דוקא בכלי זה על מנת שלא יראה כאילו מטרתו לעבוד בשדה. **קדומות של מתכת - כלי חפירה ממתכת כמו בשאר השנים.**

ר' יצחק בן מלכיצדק [ריבמ"ץ] (איזור שנת ד'תת) חי לפני כאלף שנה בסימפונט שבדרום איטליה. היה בקשר עם רבינו תם ואף שלח אליו שאלות. מאוחר יותר היו מתלמידי רבינו תם שפנו אליו בשאלותיהם. ריבמ"ץ כתב פירוש למשנה לפחות לסדר זרעים וטהרות, אך רק הפירוש על סדר זרעים שרד.

כעין בוסר - ירק שנעקר
בטרם הבשיל, ולעולם לא יבשיל, ולכן עקירתו נחשבת כאיבוד הפרי בידים.

נספח - דיון התוספות בדברי רש"י הסובר שאין איסור על ספיחין לפני ביעור

87. תוספות מסכת פסחים דף נא עמוד ב ד"ה כל הספיחין, רבינו ניסים (ר"ן) שם ד"ה רבי שמעון ופאת השלחן סימן כב אות ב

תירוץ פאת השלחן	תירוץ ר"ן	קושיית תוספות
<p>מזה הקרא למד רבי עקיבא דאיסור ספיחין מן התורה... לדעת רש"י אין זה לאיסור ספיחין האכילה מן התורה, אלא כיון שיצטרך להפקיר בזה לא יהיה חיות... אבל זה שאסור לאכול לגמרי הוא מדברי סופרים שגזרו לאוסרן לגמרי מחדש ולא יזרעו ויאמרו ספיחין הן.</p>	<p>אי מהתם הוה אמינא דספיחין שאסרה תורה לא מחמת עצמן, דלא חשיבי ולא מקרו תבואה. אלא מפני הרמאים שיהו זורעין וקוצרין ואומרין ספיחין קצרנו, ולפיכך הפקירתן תורה... ולתקנתא דרמאי בהכי סגי. שאף על פי שאין צריכין ביעור, כיון שהם הפקר, מה תעלה {תועלת} יש להן שיערימו.</p>	<p>פירש רש"י דלאחר ביעור מיירי, ואין ביעור נוהג בכרוב לפי שאין השורש כלה בארץ, ולא קרינן ביה: 'כלה לחיה מן השדה'. וקשה לר"י: אם כן אמאי איצטרך קרא ד'לא נאסוף' {המקור לאיסור ספיחין}? תיפוק ליה דכתיב: 'ולבחתך' {המקור לדין ביעור}.</p>
<p>שיטת רש"י דעיקר הלוקף מתקים בארץ... ומכל מקום לא קשה... ואם כן אינו מאכל אדם, וכאן עסיק באיסורי אכילה כדקאמר דאכל כרוב, לכן נקט דבר הראוי לאכילה.</p>	<p>ואני אומר: דהנהו דמני התם לאו אורחיהו {אין דרכם} שיהו להן ספיחין.</p>	<p>ועוד: מאי שנא דלא מפיך אלא ספיחי כרוב, הוי ליה למעוטי כל הני דשביעית {ז, ב} דתנן: 'עיקר הלוקף השוטה ונרבינה אין להן ביעור'!</p>
<p>לא קשיא מידי דהא כל הספיחין אסורין קאי גם על כל הני, דביעור אין להו אבל ספיחין דידהו אסורין, כמו שכתב רש"י ד"ה גזרינן כתב דאף על גב דאין ביעור לכרוב כו' ספיחין דידיה אסורין.</p>	<p>ליתא. דכי גזרינן הכי הני מילי בספיחין, דאי הוה פטרי ספיחי כרוב מביעור, לא הוה משמע להו לאנשי דפטורה דידהו מפני שהכרוב מתקיים בארץ, אלא מפני שאין ספיחין חייבין בביעור. ואתו למפטר נמי שאר ספיחין. ומשום הכי לא מחייבי רבנן דבר המתקיים {דבר המתקיים בשדה, ולכן אינו חייב} בביעור, אלא ספיחין.</p>	<p>ועוד: מאי שנא דרבנן גזרי הכא ספיחי כרוב אטו שאר ספיחים, ובכל הנהו {הצמחים} דהתם {שהובאו במשנה בשביעית שם} לא גזרי {שיצטרכו ביעור}?</p>
<p>לא קשיא מידי דרש"י יפרש שהיה מונח בגינה, וגם לפי מה שכתבנו לעיל בשם הרמב"ן לא קשיא מידי דבגינה היה מצוי עדיין זה הכרוב.</p>		<p>ועוד הקשה ריב"א: דלעיל קתני ונכנסתי לגינה אחריו ונטל ספיחי כרוב ואכל משמע שתלשן מן הקרקע והיה מהן הרבה מחוברין ואם כן איירי קודם ביעור.</p>
<p>לא קשיא לרש"י דהא רבנן סבירא להו דמן התורה מותר רק מדברי סופרים אסור, ושם במנחות בדאורייתא עסקינן לאצרוכי קרא דמן הבקר. ואם כן צריכין שיהא אסור מן התורה דנצטרך קרא... וכבר</p>	<p>תירץ הרמב"ן ז"ל: דלשאר שני שבוע הכי נמי שאינו כלה מן השדה עד לאחר הפסח הרבה, אבל ספיחי תבואה שבשביעית הרי הן גדלין מן הזרע שנפל בקרקע בשעת קצירה של אשתקד, ואפשר שהן מגיעין לקצר בחנוכה, או קודם לכן,</p>	<p>ועוד הקשה רבינו תם: דאמרין בפרק קמא דמנחות {דף ה, ב} 'מה למנחת העומר שכן מתיר חדש בשביעית, ספיחים - כרבי עקיבא דאמר ספיחים אסורים', ובפסח של שביעית היא קודם ביעור, שאז תבואה אינה כלה בשדה, ואדרבה</p>

<p>כתב הרמב"ן דדרשה דכלה לבהמתך כו' הוא אסמכתא דהביעור הוא מדרבנן.... ואולי אפילו הביעור כולו חומר מדברי סופרים.</p>	<p>ונמצא שהעומר קרב לאחר שעת ביעורן.</p>	<p>היא במילואה, וביעור לא היה אלא בשמינית, כשהיא כלה לחיה מן השדה?</p>
	<p>לרבנן דפליגי עליה {דרבי עקיבא}, דלא דרשי ליה להכי, הספיחין צריכין הפקר, אבל אם זכה מתוך שדהו כזוכה מן ההפקר, אין צריכין ביעור.</p>	<p>ועוד דקאמר: 'ותרוייהו אליבא דרבי עקיבא'. ורבנן נמי לא פליגי אדרשה ד'כלה לחיה בשדה'? ומודו רבנן דספיחים אסורים אחר ביעור?</p>

יחידה א: מקור הדין

איסור ספיחים - מחלוקת רבי עקיבא וחכמים

1-4. **בחומש ויקרא** נאמר 'את ספיח קצירך לא תקצור'. וביאר רש"י שהפסוק מדבר על צמחים שצמחו בשביעית מזרעים שנפלו בזמן הקציר שבששית. **בספרא** נכתב שמפסוק זה יש סמך לכך שספיחים אסורים בשביעית. במקום אחר **בספרא** נכתב שבפירוש הפסוק 'מה נאכל בשנה השביעית, הן לא נזרע ולא נאסוף' נחלקו רבי עקיבא וחכמים, ולדעת חכמים ספיחין אסורים מדרבנן, ואילו לדעת רבי עקיבא יש סמך מהפסוק..

5-7. **ר"ש סירילאו** למד מהספרא שאיסור ספיחין היה ידוע לפני זמן רבי עקיבא. רבי עקיבא סבר שמקור המנהג בדין דאורייתא, ואילו חכמים סברו שמקור המנהג הוא מדרבנן. **המנהג היה ידוע ומצאו לו סיבה מהתורה, לכן התבטאו במילה 'סמכו'**. **רמב"ן** ביאר שלדעת חכמים הפסוק 'ספיח קצירך לא תקצור' בא ללמד שלבעלים אסור לקצור את הספיחים עבור עצמם, אלא להפקיר את הספיחים לכולם. **החינוך** הסביר שיש איסור בקצירה ולא באכילה, משום שאדם צריך להראות שהכל ברשות הקב"ה, וקצירה באופן הרגיל מראה שכביכול היכול שייך לאדם.

הצורך בשני מקורות לרבי עקיבא

8-9. **הר"ן** תמה מדוע לרבי עקיבא צריך שני פסוקים ללמוד מהם את איסור הספיחין? ותיירץ שהיינו חושבים שהתורה אסרה ספיחים מחשש שאנשים יזרעו בשביעית ויאמרו שקצרו ספיחין, ולכן התורה אסרה לקצור כדרך הרגילה בכל שנה, וכך לא תהיה סיבה לזרוע באיסור. לכן צריך פסוק נוסף ללמד שהיכול חייב בביעור שביעית (לדעת ר"ן) או אסור באכילה (לדעת תוספות). **ר"ש סירילאו** באר שמהפסוק 'ולא נאסוף' היה מקום להבין שרק אם זרע אסור, ומהפסוק 'ספיח' היה מקום להבין שאסור רק לקצור כדרך הקוצרים, לכן צריך את שני הפסוקים.

טעם האיסור לחכמים

10-13. **רמב"ם** כתב שהסיבה שגזרו היא על מנת שאנשים לא ילכו לזרוע בסתר בשדה, לכן אסרו את כל הספיחים. **ר"י קורקוס** כתב שהרמב"ם למד שזהו טעם הגזירה, ממה שהמינים שלא רגילים לזרוע בגינה מותרים. **כסף משנה** כתב שניתן ללמוד זאת ממה שרבי יהודה אמר שספיחין מותרים בגלל שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה, ומדבריו ניתן ללמוד את טעם האיסור. **פאת השלחן** כתב שהרמב"ם למד זאת מהירושלמי הקובע שספיחין שעלו בדי' שדות אין בהם איסור, משום שאין זורעים שם בדרך כלל ועולה שזה טעם הגזירה. **בספר 'כלכלת שבת'** הקשה על דברי 'פאת השלחן' שהסוגיא של די' שדות, כלל לא עסקה בספיחין אלא בדיני גזל, ומשם ניתן ללמוד דין דומה לדיני ספיחין, אך אין שם טעם לאיסור ספיחין, ולדעתו המקור הוא כדברי כסף משנה.

יחידה ב: מחלוקת הראשונים במשמעות איסור הספיחין

המקורות התנאיים

14-16. **במשנה (שביעית)** דעת רבי שמעון שהספיחים מותרים חוץ מספיחי כרוב, ואילו לדעת חכמים כל הספיחין אסורים. **בברייתא שבגמרא (פסחים)** דעת רבי שמעון שהספיחים אסורים חוץ מספיחי כרוב, ודעת חכמים שכל הספיחין אסורים. **הגמרא** ציינה שהמחלוקת היא לשיטת רבי עקיבא הסובר שספיחין אסורים מהתורה, ומעיקר הדין יש להתיר ספיחי כרוב, אלא שנחלקו התנאים האם גוזרים על ספיחי כרוב בגלל שאר הספיחים. **במשנה נאמר שלדעת רבי שמעון ספיחים מותרים, ובברייתא נאמר שלדעתו הספיחים אסורים**. **בירושלמי** נכתב שדוקא כרוב אסור, משום שלא ניתן לדעת אם הכרוב שנמצא לפנינו הוא חדש או ישן.

17-18. ר"ש ביאר שההבדל בין המשנה לגמרא הוא, שבמשנה מדובר על צמחים שגדלו בשישית, ונלקטו בשביעית. לדעת חכמים בכל הצמחים מסוג זה אין קדושת שביעית, ואילו לדעת ר' שמעון יש קדושת שביעית ואילו בברייתא שבגמרא מדובר על ספיחים שגדלו בשביעית עצמה, והללו אסורים לכל הדעות. לדעת ר' שמעון, כרוב הוא חריג משום שהוא גדול כמו עץ שאין בו איסור ספיחין. ר"ן ביאר שהמשנה התירה את הספיחין באכילה כי דיברה על הזמן שלפני הביעור, ואילו הברייתא דיברה על הזמן שאחרי הביעור, ולכן אסרה אותם, וכשיטת רש"י (שתובא לקמן) המתיר אכילת ספיחין לפני הביעור.

19-20. כפתור ופרח גרס במשנה 'רבי ישמעאל', ולהבנתו לדעת רבי ישמעאל התורה אסרה רק ספיחי כרוב. וביאר **פאת השלחן** שלדעת ה'כפתור ופרח' מה שחכמים אמרו שספיחים אסורים מדרבנן הכוונה דווקא לשאר ספיחים ולא לכרוב שאסור מדאורייתא. או שמדרבנן אסורים כל הספיחים. **בניגוד לשאר הראשונים 'כפתור ופרח' מבין שיש הבדל בדאורייתא בין כרוב לשאר הצמחים. לפי גרסתו אין סתירה בין המשנה לגמרא, כי המשנה מביאה את דעת ר' ישמעאל, והגמרא את דעת ר' שמעון.**

האם קיים איסור ספיחין - מחלוקת רש"י ותוספות

21-23. רש"י (פסחים) הסביר שאיסור ספיחין באכילה הוא רק אחרי זמן הביעור. לכרוב אין דין ביעור, ולכן אינו אסור משום ספיחין. **הכוונה אסורין לדעתו - אחרי הביעור. אין איסור כללי על ירקות מדין ספיחין, אלא איסור רק אחרי זמן הביעור. לעניין זה אין הבדל בין שני הפירושים ברש"י.** בגלל הקושיות האלו, חלקו תוספות על רש"י, והביאו את פירוש רבינו תם: ספיחין אסורים באכילה בשביעית אף לפני הביעור. לדעת רבנן ספיחין אסורים מדאורייתא רק אחרי הביעור, לדעת רבי שמעון אין איסור מהתורה בספיחי כרוב, אלא רק בספיחין אחרים, ולא גזרו על ספיחי כרוב משום ספיחין אחרים. **לדעת רבינו חננאל אין איסור אכילה בספיחין אלא רק איסור לקצור אותם.**

פסיקת ההלכה

24-27. רמב"ם פסק שהלכה כחכמים שמהתורה ספיחין מותרים באכילה, ורק מדרבנן ספיחין אסורים. ר"י **קורקוס** נימק שוודאי הלכה כחכמים, ולא כרבי עקיבא, ולא כרבי שמעון. **יראים** פסק כדברי רבי עקיבא, משום שבגמרא בפסחים גם רבי שמעון וגם רבנן מסכימים עמו. **שער המלך** התקשה מדוע פסק הרמב"ם כרבנן, והרי רבי שמעון ורבנן החולקים עליו סוברים כרבי עקיבא? ותירץ שהרמב"ם הוכיח מכמה משניות שאיסור ספיחין הוא מדרבנן.

28-29. תוספות יום טוב ציין שברטנורא סבר שאין איסור באכילת ספיחין, וכוונת המשניות שספיחין 'אסורים' היא שיש בהם קדושת שביעית. אבל להלכה תוספות יום טוב מסכים לרמב"ם, שהספיחין אסורים באכילה. **ערוך השלחן** כתב שלא מצינו בשום מקור תנאי או אמוראי מקור שממנו עולה באופן ברור ומפורש שספיחין אסורים באכילה. ובאמת ראב"ד בפירושו לתורת כהנים הסביר שנחלקו בזה הראשונים, ורק רש"י וברטנורא פרוש שספיחין מותרים באכילה.

יחידה ג: חומרת איסור הספיחין - אכילה או הנאה

30-33. הירושלמי הסתפק האם תבן של שביעית אסור משום ספיחים. רבי לוי התיר. רבי זעירא סיפר שסיפרו לו שנהגו לאסוף תבן שישית, ולא היו לוקחים מהצומח בשדות. רבי ירמיה הוכיח מהמשנה שמוותר לקחת מאכל בהמה מבלי לחשוש לאיסור ספיחין. **למסקנה נראה מהירושלמי שאין איסור ספיחין במאכל בהמה. אמונת יוסף** כתב שבשאר אוכלי בהמה פשוט לירושלמי שאין איסור ספיחין, ווהספק היה רק לגבי תבן שהוא תוצר לואי של תבואה המיועדת למאכל. **רמב"ם** פסק שתבן של

שביעית מותר. **ראב"ד** העיר שאף שאין איסור ספיחין בתבן וקש, יש בהם קדושת שביעית. **רדב"ז** ביאר שמקור הרמב"ם הוא מירושלמי, כמו כן ישנו מקור אחר שחלה קדושת שביעית על תבן, אך הוא עוסק בתבן הראוי למאכל בהמה.

34-45. שער המלך כתב שלרבי עקיבא ספיחין נאסרו רק באכילה ולא בהנאה, וכן נראה מהפסוק 'וכי תאמרו' שמדבר רק על אכילה, ומסתימת הפוסקים שלא הזכירו איסור הנאה.. **ה'מקדש דוד'** הוכיח מכמה מקורות נוספים ברמב"ם שספיחין מותרים בהנאה. אמנם, מדברי תוספות בתענית הוכיח שלרבי עקיבא ספיחין אסורים גם בהנאה. הוא מוכיח זאת גם מספק הירושלמי. **כלכלת שבת כתב שהתוספות בתענית עסק בשיטת רבי עקיבא ולא בשיטת חכמים, ולכן לא ניתן ללמוד ממנו הלכה למעשה.** **הרב ברלין** כתב שבכל מאכל בהמה יש איסור ספיחין ורק בתבן וקש אין, ולכן גם בפרחים יתכן שיש איסור ספיחין. **חזון איש** כתב שמהירושלמי רואים שאין בתבן איסור ספיחין.. **חזון איש** במקום אחר כתב שמותר להאכיל בהמה בתבן שבא מתבואה האסורה משום ספיחין. **כמו כן** אין בספיחין איסור הנאה, אלא רק אסרו אותם באכילה ובעוד תשמישים. **הרב פישר** ביאר שכוונת החזון איש לומר שבצמחים העומדים רק לתשמישים אחרים אסור אותם בתשמישים נוספים. באופן דומה גם מסביר **הרב ליברמן** שמדובר בפרחי ריח וכדומה. **ה'שבט הלוי'** כתב שראית החזון איש היא מהגמרא שניתן לזכות בספיחין שביעית, ועולה מזה שאינם אסורים בהנאה. חז"ל אסרו לעקור את הספיחים משום שהם רצו שגזירתם לאסור הספיחין באכילה לא תתבטל, אבל אין איסור הנאה בספיחין. **'מנחת שלמה'** כתב שספיחין הראויים לאכילה אסורים רק באכילה ולא בהנאה, ואילו צמחים הראויים רק לתשמישי הנאה, כגון לבהמה או לצביעה, אסורים בהנאה משום ספיחין. תבן וקש מותרים בהנאה **ככל הנראה משום שהם תוצר לואי של גידולים הראויים לאכילה.** מדברי 'שער המלך' לא ניתן להוכיח שספיחין מותרים בהנאה משום שהוא מדבר בדאורייתא, ולפי רבי עקיבא. אמנם בצמחים שאינם קדושים בקדושת שביעית אין איסור ספיחין, אף אם רגילים לזרוע אותם. **שבט הלוי** כתב שלדעת ר"ש סירילאו גם צמח הראוי למאכל אדם, אלא שקצרו אותו בשלב מוקדם, לא גזרו בו ספיחין. אמנם, לדעתו, מרוב הפוסקים נראה שגם במאכל בהמה יש איסור ספיחין, וספק הירושלמי עוסק דווקא בתבן משום שגזרו איסור אכילה על התבואה לא יבואו לזרוע אותה, ולכן לא חששו לגזור גם על התבן, אבל מאכלי בהמה אחרים אסורים. **ציץ אליעזר** כתב שאין הוכחה מפורשת מהירושלמי לאסור מאכלי בהמה וגם מפשט דברי הרמב"ם נראה שאסרו רק בצמח מאכל. לכן יש להתיר לשלח את הבהמות לאכול ספיחין. **רידב"ז** התיר לתת לבהמה לאכול אפילו צמחים הראויים לאכילת אדם, אך אסורים באכילה משום ספיחין, ולכן יש להתיר לפחות במאכל בהמה.

46-48. רמב"ם פסק שבשביעית לא מעברין את השנה, כיון שכולם לוקחים את הספיחין, ויש חשש שלא יהיה מהיכן להקריב קרבן עומר ושתי הלחם. **המפרש** שם כתב שלמרות שהספיחין אסורים באכילה מדרבנן, אנשים אוכלים מהם כי הם מותרים מהתורה. **הרב ז'ולטי** הקשה שאם הספיחין אסורים באכילה מדוע לוקחים אותם אנשים? הוא מוכיח מכך שספיחין מותרים בהנאה. אך **הרב קנייבסקי** תירץ שיש ספיחין רבים בשדות המותרים באכילה בשביעית, וולכן אין להוכיח מדברי הרמב"ם שהספיחין מותרים בהנאה.

יחידה ד: איסור ללקט ספיחין

49-54. הירושלמי סיפר שרבי שמעון בר יוחאי עבר וראה אדם שמלקט ספיחין, וקילל אותו משום שבחר להקל כדעת יחיד (דעת רבי שמעון עצמו) ולא לשמוע לרבים האוסרים. **רמב"ם** כתב שהמלקט ירקות שנאסרו משום ספיחין מלקין אותו מכת מרדות. **רדב"ז** התקשה מדוע מלקים אותו רק על כך שלקט, אף שטרם אכל? והשיב שאולי גזרו איסור גם על הלקיטה עצמה, ואין זו גזירה לגזירה, מפני שאולי גזרו את שני האיסורים כגזירה אחת. **חזון איש** כתב שחכמים חייבו את בעל השדה לעקור

את הספיחין האסורים, על מנת שלא יחשדו אותו שרוצה לאכול מהם, וכשמלקט מלקים אותו רק אם אכל. **נראה שלדעתו לא ילקו אם אחד לקט ואחד אכל.** הרב שלמה זלמן אויערבך כתב בספרו **מעדני ארץ** שהקצירה בשביעית כמלאכה הותרה רק לצורך אכילה, אבל בספיחין אין כל היתר לקוצרם משום שאין היתר באכילתם. **כנראה שהוא רק מביא ראייה מדברי רבי עקיבא, והוא מדבר גם לפי חכמים.** ה'דרך אמונה' כתב שיתכן שאם מלקט ספיחין לצורך הנאה שמותר להנות ממנה בשביעית לא ילקה. והסתפק אם מותר לעשות בספיחים שימושים האסורים בפירות שביעית, כי אולי כיון שלא אוכלים אותם אין איסור לגרום להם הפסד.

יחידה ה': שדות שאין בהם איסור ספיחים

55-58. הירושלמי (כלאים) מביא את דברי רבי ינאי שספיחים שעולים בשדה רגילה אסורים משום גזל (בשנים שאינן שאינן שמיטה), אך ספיחין העולים בשדה בור ניר או כרם מותרים משום גזל, משום שבעל השדה לא מעוניין בקיומם. למעשה, הגירסה בירושלמי בכלאים היא שהספיחים מותרים, אך הר"י קורקוס למד מהירושלמי במסכת בבא בתרא שזו הגירסה הנכונה, וכך גם עולה מפירוש הרמב"ן על התורה. **הרמב"ם** למד מהירושלמי שצמחים הגדלים במקומות אלו אינם אסורים באכילה בשביעית משום ספיחין. **ראב"ד** הוסיף שבצמחים אלו יש קדושת שביעית.

שדה ניר

59-61. מרכבת המשנה מבאר ש'שדה ניר' היא שדה שאחת לכמה שנים לא מעבדים אותה כדי שלא תדלדל. **חזון איש** כתב שגם אם זורעים שדה בקיץ וחורף לסירוגין, ובשנת השמיטה היא אמורה להזרע בקיץ, אז ספיחין העולים בחורף מותרים. וגם אם זרעו אותה בכוונה לפני ראש השנה כדי שלא ישתלטו עליה גויים, הצמחים לא יהיו אסורים מדין ספיחין, כיון שנזרעו רק לשם שמירה, כמו כן אם נזרע לפני שביעית על מנת להספיק לזרוע השדה תחשב גם כשדה בור והספיחין הצומחים בה יהיו מותרים. **שבט הלוי** כותב שסברא זו מחודשת, אבל כיון שכך פסק החזון איש יש לפסוק כך למעשה.

שדה זרע

62. רדב"ז הקשה על הרמב"ם מדוע פסק שספיחין הצומחים בכל שדה זרע מותרים, למרות שהירושלמי הזכיר היתר רק בשדה תלתן? ותיירץ שלעניין כלאים האסורים מהתורה החמירו יותר מאשר בספיחין האסורים מדרבנן.

שדה בור

63-64. חזון איש ביאר ש'שדה בור' היא שדה שאינה יכולה להזרע בכלל בגלל שיש בה תנאים קשים לזריעה, או מסיבה אחרת. **במקום אחר** כתב ששדה הפקר אינה נכללים בשדה בור בגלל שהיא טובה, ולכן הספיחין שעלו בה אסורים. וכן שאם זרע ממש בשדה בור, מה שגדל אסור משום ספיחין.

יחידה ו': צמחים שאין בהם איסור ספיחין

65-67. המשנה מנתה צמחים שמותר לקנות אותם מכל אדם בשמיטה, משום שלא שומרים אותם בשדה בדרך כלל. **רמב"ן** כתב שניתן לפרש שבמשנה מדובר בצמחים שצמחו בשיטת ואין בהם קדושת שביעית, אך יש אומרים שעל כל הצמחים הללו לא גזרו איסור ספיחין, כיון שאין נוהגים לזרוע אותם. **הרא"ש פרש כפירוש הראשון ברמב"ן.** **רמב"ם** פסק שבצמחים אלו אין איסור ספיחין.

70-71. ר"ש סירילאו מנה רשימה של ירקות המופיעה במשניות שונות ואין בהם איסור ספיחין, כי הן 'ירקות שדה' כלומר, שאינם ראויים למאכל אדם. **חזון איש** הקשה שאיסור ספיחין לא תלוי במאכל

אדם, וגם מאכל בהמה יכול להיות אסור משום ספיחין, ורק מינים שרוב בני אדם לא זורעים אותם אינם אסורים משום ספיחין. וכותב שנראה שדין זה תלוי בנוהג באותו זמן, ובדור שבו לא זורעים ירקות מסויימים, הם לא יהיו אסורים משום ספיחין. **הציץ אליעזר** כתב שדעתו של ר"ש סירילאו במקומה עומדת, שלא גזרו ספיחין במאכלי בהמה.

תבלינים

73-71. בירושלמי (מעשרות) הסתפקו האם כרכמין אסור משום ספיחין, ורצו להוכיח מפשתן שאסור לקחת מחשוד על השביעית, ותירצו שגזרו על הפשתן איסור ספיחין מפני שיש בו חלקים הראויים לאכילה. **ר"ש סירילאו** פרש שכרכמין הוא מין הדומה לפשתן, ומשתמשים בו להכנת בדים. **הרב פולדא** פירש שכרכום הוא כרכום יערי (משמש כצבע מאכל), ווהירושלמי הסתפק לגביו, כיון שהוא אינו ראוי לאכילה בפני עצמו, אלא רק באוכל. **החזון איש** כתב שהספק הוא בגלל שאין בו קדושת שביעית אולי גם אין בו איסור ספיחין, או שגזרו איסור ספיחין שרגילים לזרוע. **פירושו מתיישב רק עם פירוש ר"ש סירילאו, שהרי בצבע מאכל יש קדושת שביעית (הנאתו וביעורו שווים).**

75-74. רמב"ם כתב שאדם הנותן לשכנתו שהיא מעמי הארצות לחם לאפות או תבשיל לבשל - אינו צריך לחשוש שהיא החליפה את העיסה שלו, והביאה לו אחרת. אבל כשהוא לא נתן לה תבלין ושאר הוא צריך לחשוש שהשכנה השתמשה בשאר האסור מצד ספיחי שביעית. כתב **'דרך אמונה'** שמדברי הרמב"ם עולה שכל החשש הוא רק בשאר, אבל בתבלין אין איסור ספיחין, והראייה מהירושלמי הנ"ל. אבל דחה ראייתו, שאולי מדובר רק בתבלינים הפטורים ממעשר, אולם בתבלינים החייבים במעשר יש גם איסור ספיחין.

77-76. הרב שלמה זלמן אויערבך כתב במקום אחד (מנחת שלמה) שאיסור ספיחין נוהג רק בצמחים בעלי קדושת שביעית, ולא בצמחים שאינם קדושים (כמו פרחים), אפילו אם שייך טעם הגזירה שאנשים עלולים לזרוע אותם בשביעית. **במעדני ארץ** הוא ביאר שכיון שהסמיכו את איסור ספיחין על איסור קצירה התלוי בקדושת שביעית, לכן גם איסור ספיחין תלוי בקדושת שביעית.

בנות

78. ישועת משה (הרב אהרונסון) כתב כמה טעמים לכך שבבנות לא יחול איסור ספיחין, למרות שהצמח מתחלף כל שנה ושנה: א. מתוספות משמע שאיסור ספיחין הוא רק בצמח שנזרע באדמה וניתן לזרועו בסתר, ולא בפירות הצומחים משתיל שניכרים מיד בשעת שתילתם. ב. בנה הוא צמח שמוציא פירות רק אחרי שנה, ולכן לא חוששים שזרעו בשביעית על מנת שיהיה לו בשמינית. ג. כל הבנות שנמצאות בשוק בשמיטה, גדלו מצמח שנשתל לפני השביעית, ולכן לא ניתן לחשוד ששתל בשביעית, אבל יש להם קדושת שביעית.

יחידה ז: איסור הפסד בספיחים

84-79. המשנה (שביעית) עוסקת בלוף שנכנס לשביעית, ואינו קדוש בקדושת שביעית: לדעת בית שמאי צריך לעוקרו באופן שונה מהרגיל, ולדעת בית הלל אין צורך לשנות. **ברטנורא** ביאר שהמשנה עוסקת בלוף שגידולו הסתיים בשנה השישית, ולא הוסיף צמחים בשביעית, כי אילו היה מוסיף - היתה חלה עליו קדושת שביעית, ואז אסור היה לעקור אותו ולגרום הפסד לחלק ממנו (על ידי פגיעה במעדן). וכן כתב **ר"י בן מלכי צדק** בשם הירושלמי. **תוספות יום טוב** כתב שהעוקר את הצמחים האסורים בשביעית באכילה, הרי הוא מפסיד אותם בעצם עקירתם מהקרקע (אפילו בידיים), משום שהם מיועדים לאיבוד. **ה'משנה ראשונה'** הסתפק אם מותר להשתמש בספיחין האסורים באכילה לשימושים האסורים בהכנה מפירות שביעית (כמו תרופות), או שמכיון שמהתורה הספיחים מותרים באכילה, חל איסור להכין מהם תרופות. ומדייק מהרמב"ם שאסור. **חזון איש** כתב שאסור להפסיד

ספיחין שנתלשו, למרות שהם אסורים באכילה, כיון שהם קדושים בקדושת שביעית. וכמו כן אסור לתלוש ירק בוסר האסור מטעם ספיחין, כי מן התורה יש בו קדושה.
85-86. ערוך השולחן הקשה איך אסרו חכמים ספיחים בשביעית וגרמו לכך שלא ייאספו מן השדות, הרי התורה אסרה על הפסד פירות שביעית? וענה שכיון שיש היתר לספיחין אחרי חנוכה של שמינית, גזירת חכמים לא נחשבת להפסד. אבל קשה מדוע התירו לחרוש על הספיחין. ה'מנחת שלמה' כתב שאסור לגרום הפסד לספיחין המותרים בהנאה.

קושיות תוספות ותירוצי הר"ן ופאת השלחן נביא בטבלה שלפנינו:

קושית התוספות	תירוצ ר"ן	תירוצ פאת השלחן
מדוע צריך לרש"י פסוק לחדש איסור בספיחין, ולא לומדים מדין ביעור?	כי היינו יכולים לחשוב שאסרו ספיחין רק על מנת שלא יזרעו, ולכן התורה הפקירה אותם אך לא חייבה אותם בביעור.	מהפסוק לא למד רבי עקיבא איסור אכילה, אלא רק שצריך להפקיר את הפירות, ומדרבנן יש גם איסור אכילה בספיחין.
ישנם מינים נוספים שלא כלים בשדה, ומדוע כתבו שרק כרוב מותר?	אין (במציאות) ספיחין למינים הללו בדרך כלל.	רוב ירקות אלו אינם מאכל אדם, וכאן עסקו במאכל אדם.
מדוע גזרו רק בספיחי כרוב לאיסור, ולא בכל הירקות שאין בהם ספיחין?	רק בכרוב גזרו, משום שאם היו פוטרים אותו אנשים היו חושבים שהפטור שלו הוא בגלל שספיחים כלל לא חייבים בביעור, אבל ירקות אחרים אנשים יודעים שפטורים בגלל שהם מתקיימים.	כרוב כולל את כל השאר, ובאמת גזרו גם בכל הירקות שאין בהם ספיחין.
ריב"א - דובר בגמרא על מקרה שאדם לוקט כרוב מגינה, ומשמע שיש בה עוד ירקות, ונראה שטרם הגיע הביעור?		א. הכרוב היה מונח בגינה ולא מחובר. ב. גם אם היה בגינה כיון שאינו בשדה זה לא פוטר מדין ביעור.
רבינו תם: במסכת מנחות נאמר שלרבי עקיבא מנחת העומר אינה מתירה כל תבואה כי כל התבואה אסורה משום ספיחין, ולשיטת רש"י שהאיסור משום זמן הביעור, קשה שעדיין לא הגיע זמן הביעור בשלב מוקדם זה של השנה?	רמב"ן: בשביעית כיון שאין תבואה אנשים קוצרים את התבואה מוקדם, לכן זמן הביעור בערף בחנוכה.	
מדוע אמר בגמרא שנחלקו רק לפי רבי עקיבא, הרי כולם מודים שאחרי הביעור הירקות אסורים?	לרבנן החולקים על רבי עקיבא אכן אם אדם מלקט ירק מהשדה לא צריך ביעור.	אף שמדרבנן ספיחין אסורים, בגמרא שם דובר בדין דאורייתא, שבה ספיחין מותרים לכן זה אליבא דרבי עקיבא ולא אליבא דרבנן.

בחנו את עצמכם :

1. לסוברים שאיסור ספיחין מהתורה, מהם שני המקורות לכך?

- א. 1. 'את ספיח קצירך לא תקצור'. 2. 'הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו'.
- ב. 1. 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה'. 2. 'את ספיח קצירך לא תקצור'.
- ג. 1. 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה'. 2. 'מן השדה תאכלו את תבואתה'.
- ד. 1. 'שבת שבתון יהיה לארץ'. 2. 'שנת שבתון יהיה לארץ'.

2. במה נחלקו רבי עקיבא ורבנן באיסור ספיחין?

- א. רבי עקיבא - איסור ספיחין חל גם על תבואת גוי. חכמים - רק על תבואת יהודי.
- ב. רבי עקיבא - איסור ספיחין חל גם בשדה הפקר. חכמים - רק אם יש בעלות של יהודי על השדה.
- ג. רבי עקיבא - איסור ספיחין חל רק על תבואה. חכמים - גם על שיחי מאכל.
- ד. רבי עקיבא - האיסור מהתורה, חכמים - האיסור מדרבנן.

3. איך מסביר ר"ש סירילאו את כפל הפסוקים ביחס ללימוד לאיסור ספיחין?

- א. 1. איסור אכילה. 2. איסור הנאה.
- ב. 1. לירקות שורש. 2. לירקות הגדלים על שיח נמוך.
- ג. 1. למקרה שבו הצמח צמח מעצמו. 2. למקרה שבו אדם זרע בשמיטה.
- ד. 1. ספיחין שצמחו עד חנוכה. 2. ספיחין שצמחו אחרי חנוכה.

4. מניין למד הרמב"ם שטעם גזירת איסור ספיחין הוא למנוע עוברי עבירה מלזרוע ולומר

הצמחים צמחו מאליהם?

- א. אין שום סיבה אחרת לגזור, ולכן חייבים לומר שזו הסיבה.
- ב. ממקורות שבהם נאמר שלא גזרו על צמחים שאין הדרך הרגילה לזרוע אותם, או שאין אינטרס לזרוע אותם.
- ג. אם טעם הגזירה היה אחר, לא היו גוזרים גם לגבי מצווה כמו הקרבת העומר.
- ד. מהפסוק 'הן לא נזרע ולא נאסוף' למדו לאיסור ספיחין, וממנו נלמד שמדובר באדם הטוען שלא זרע ובכל זאת אוסף.

5. איך רבינו שמשון (ר"ש) יישב את הסתירה בין המקורות (משנה וברייתא בגמרא) שבאחד מהם

נאמר ש'כל הספיחים אסורים חוץ מכרוב' ובשני נאמר ש'כל הספיחים מותרים חוץ מכרוב'?

- א. יש שני מינים של כרוב, אחד אסור בספיחין, ואחד מותר בספיחים.
- ב. המקור המתיר עוסק בספיחין שנכנסו משישית לשביעית, והמקור האוסר עוסק בספיחין שגדלו בשביעית.
- ג. צריך לשנות את הגירסא בברייתא המובאת בגמרא, כמו המשנה ש'כל הספיחים אסורים'.
- ד. המקור המתיר סבר ששמיטה בזמן הזה דרבנן, והמקור האוסר סבר ששמיטה בזמן הזה דאורייתא.

6. מהי שיטת רש"י באיסור הספיחין?

- א. ספיחין אסורים מהתורה, אם צמחו בשדה של אדם בור (שאינו יודע מקרא ומשנה), ומדרבנן אם צמחו בשדה של אדם אחר.
- ב. הספיחין אסורים באכילה רק אם קטפו מהם יותר ממזון ג' סעודות, אם קטפו פחות מזה הספיחין מותרים באכילה.

- ג. ספיחין אסורים באכילה רק אחרי זמן הביעור, אבל לפני הביעור הם מותרים באכילה.
- ד. איסור ספיחין אינו חל על ירקות שיש בהם קדושת שביעית, אלא על ירקות שלא חלה עליהם קדושת שביעית.

7. מדוע הרמב"ם פסק כשיטת רבנן בעניין איסור הספיחין ואילו היראים פסק כרבי עקיבא?

- א. רמב"ם - מסורת מהר"י מיגאש. יראים - הלכה כרבי עקיבא גם נגד רבים.
- ב. רמב"ם - הלכה כדברי המקל בדרבנן. יראים - רבי עקיבא היה ידוע בידיעתו בהלכות שמיטה.
- ג. רמב"ם - סתמא דגמרא כתבה כך. יראים - סתמא של הספרא כרבי עקיבא.
- ד. רמב"ם - הלכה כרבים. יראים - בגמרא בפסחים נחלקו לפי שיטת רבי עקיבא, ומשמע שהלכה כמותו.

8. מהי סברתם של האומרים שאף שהירושלמי התיר ספיחי תבן, שאר מאכל בהמה אסור מדין ספיחין?

- א. כי לתבן יש ריח רע (תיבנא סריא), ולכן לא חוששים שיזרעו אותו.
- ב. משום שבהמה אוכלת תבן רק כשהוא יבש, אבל ספיחין לחים אסורים.
- ג. ספיחין אסורים משום חשש עוברי עבירה, ומוכרי התבן היו ידועים בזמן חז"ל ככשרים.
- ד. התבואה המחוברת לתבן אסורה מדין ספיחין, וחכמים לא חששו שיזרעו רק בשביל התבן, ולכן התירו ספיחי תבן.

9. האם לדעת שער המלך ספיחין אסורים רק באכילה, או גם בהנאה?

- א. לדעת שער המלך ספיחין אסורים רק באכילה.
- ב. ספיחין הראוים למאכל אדם אסורים רק באכילה, וספיחין הראוים לבהמה אסורים בהנאה.
- ג. לדעתו הדבר מסור לחכמים שבכל דור ולשיקול דעתם.
- ד. הוא מסתפק, ומספק הוא מכריע שיש להחמיר.

10. מהי הסיבה שלפי הרמב"ם אין מעברין את השנה בשמיטה?

- א. זה יכביד על אנשים, כי הם לא יוכלו להשיג ירקות.
- ב. זה יגרום לאנשים לזלזל בשמיטה בחודש אלול, כי יחשבו שהשמיטה כבר נגמרה.
- ג. אנשים יעברו על השמיטה, וכל השוק יתערבב באיסור ספיחין.
- ד. כי אם יעברו את השנה, לא ישארו ספיחי שעורים עבור קרבן העומר וחיטים לקרבן שתי הלחם.

11. האם ניתן להוכיח מדברי הרמב"ם בהלכות קידוש החודש שספיחין מותרים בהנאה, ומדוע?

- א. הרב ז'ולטי - כן, כי אחרת אין לחשוש שיתערבבו בשוק ירקות באיסור ספיחין. 'דרך אמונה' - לא, כי החשש גם מאיסורי אכילה.
- ב. הרב ז'ולטי - לא, כי יש בעייה של ירקות גם בלי קשר לאיסור ספיחין, בגלל שלא זורעים 'דרך אמונה' - כן, אם היה איסור הנאה, אז היו לוקחים את הספיחין למאכל בהמה והיו נשארים ירקות מותרים למאכל אדם.
- ג. הרב ז'ולטי - כן, אחרת אין סיבה שאנשים יאספום. 'דרך אמונה' - אין להוכיח, משום שהרמב"ם עסק בספיחין שגדלו במקומות שבהם אין איסור ספיחין.

ד. הרב זיולטי - כן, כי אם הספיחין מותרים בהנאה, לא יהיה להם לחץ לזרוע באלול. ידרך אמונה' - לא, כי אנשים בכל מקרה לחוצים לזרוע בסוף השמיטה.

12. איך מסביר רדב"ז את טעם האיסור ללקט ספיחין בשביעית?

- א. זה נגזר כגזירה אחת יחד עם איסור האכילה, מחשש שיבואו לאכול.
- ב. האיסור ללקט הוא מחשש שאדם יבוא לזרוע בתואנה שהוא רוצה ללקט.
- ג. אסור ללקט, כי התורה כתבה 'את ספיח קצירך לא תקצור'.
- ד. המלקט מפסיד פירות שביעית שמהתורה ראויים לאכילה.

13. מהו הסבר הרב שלמה זלמן אויערבך לאיסור לקיטת הספיחין?

- א. אין ללקוט ספיחין משום שהלקיטה גורמת לספיחין להיפסד.
- ב. לקיטה בשביעית הותרה רק לצורך אכילה, לכן ספיחין האסורים באכילה נאסרו גם בלקיטה.
- ג. לקיטה היא תולדה של חורש, משום שהיא מנקה את הקרקע לצורך זריעה.
- ד. אין איסור בלקיטה, אבל בכל זאת הספיחין נחשבים ל'מוקצה מחמת איסור' שאסור בנגיעה.

14. מה הדין בשדה שרגילים לזרוע לסירוגין בקיץ ובחורף, וזרעו אותה בקיץ שלפני השמיטה: האם העולה בחורף יחשב לספיחין (חזון איש)?

- א. אין שום הבדל בין שדה זו לשדות אחרים, וברור שיש איסור ספיחין.
- ב. שדה זו אסורה מדין 'נעבד' ולא מדין ספיחין.
- ג. לא יהיה אסור מצד ספיחין, כיון שהיא נחשבת כשדה ניר שאינה מעובדת בשמיטה.
- ד. כיון שהשדה מופקרת בשמיטה, מה שצומח בה מותר.

15. האם צמחים המיועדים למאכל בהמה אסורים משום ספיחין?

- א. ר"ש סירילאו - אסורים כדין ספיחין רגילים. חזון איש - אם מיועדים גם לאכילת אדם על ידי הדחק אסורים, אם לא - מותרים.
- ב. ר"ש סירילאו - לא גזרו עליהם. חזון איש - אסורים משום שיש חשש שיבואו לזרוע אותם.
- ג. ר"ש סירילאו - מותר להביא את הבהמה לשם בשביל שתאכל, אסור לקטוף ולהביא לה. חזון איש - הספיחין מותרים לגמרי ומותר גם לקטוף ולהביא.
- ד. ר"ש סירילאו - ספיחין המיועדים לבהמה מותרים בקטיפה על ידי גוי. חזון איש - הספיחין מותרים באכילה, ומותר לקטוף אותם גם על ידי יהודי.

16. לדעת החזון איש וה'דרך אמונה' האם חל איסור ספיחין על תבלין שאינו ראוי למאכל כמות שהוא?

- א. חל איסור ספיחין בגלל שיש חשש שאנשים יזרעו אותו.
- ב. אם התבלין נקצר בקלות יש חשש שאנשים יבואו לשדה ויקצרו אותו ולכן הוא אסור באיסור ספיחין.
- ג. תבלין שאינו ראוי לאכילה אינו נחשב לאוכל ואסור רק מדרבנן.
- ד. הם מוכיחים מהרמב"ם ומהירושלמי שלא חל איסור ספיחין על תבלין.

17. מדוע בננות הצומחות בשביעית אינן אסורות באיסור ספיחין?

- א. 1. בננות הם צמח רב שנתי הדומה לעץ. 2. משום שהפרי הצומח כעת נזרע כבר בשנה שעברה.
- ב. 1. משום שכשקוטפים את הבננות הן אינן ראויות לאכילה, וצריכות לעבור תהליך הבחלה. 2. משום שבננות גדלות באשכול מתוך ענף אחד, ולכן אינן נחשבות לירק שגדל אחד מכל ענף.
- ג. 1. בננות לא היו ידועות כצמח מאכל בזמן חכמים ולכן לא נאסרו משום ספיחין. 2. נחלקו הראשונים אם מברכים עליהן בורא פרי האדמה, או העץ, ולכן בשמיטה מדרבנן הולכים לקולא.
- ד. 1. עיקר ייצור הבננה הוא לצורך מאכל לבהמה (קופים, תוכים וכדומה) ולכן זה נחשב צמח לבהמה שלא נאסר כדין ספיחין. 2. היה ראוי לאסור, אבל בגלל שענף מרכזי בחקלאות הוא ייצוא הבננות, חששו שהאיסור יפגע בישוב ארץ ישראל ולכן התיירו.

18. לדעת ה'משנה ראשונה' האם יש איסור לעשות תרופה מצמח מאכל האסור מדין ספיחין?

- א. אין איסור, כי הצמח אסור באכילה.
- ב. אסור כיון שמדאורייתא הוא קדוש בקדושת שביעית, וחכמים לא יכלו להפקיע את האיסור.
- ג. אם בשנים רגילות משתמשים בצמח גם לתרופה מותר, ואם לא - אסור.
- ד. אם זו תרופה לפיקוח נפש מותר, אם זה לא לפיקוח נפש, אז מותר להכין רק מצמחים נמוכים (עד גובה של י" טפחים) שהם אסורים בוודאות משום ספיחין.

19. ערוך השלחן הקשה איך חכמים אוסרים באכילה דבר שמהתורה יש מצווה לאוכלו, ובכך הם

גורמים לו הפסד. מה הוא עונה על שאלה זו?

- א. אין כאן בעייה של הפסד משום שחכמים רק אסרו את האכילה והתיירו בהנאה.
- ב. החשש שעוברי עבירה יזרעו בשביעית מצדיק את גרימת ההפסד לפירות הקדושים.
- ג. לצמחים שנאסרו משום ספיחין יש היתר אחרי חנוכה, ולכן חכמים לא אסרו אותם באופן מוחלט.
- ד. לא חכמים גרמו הפסד, אלא עוברי העבירה, ולכן העבירה עליהם.

תשובון:

א	1. א
ד	2. ד
ג	3. ג
ב	4. ב
ב	5. ב
ג	6. ג
ד	7. ד
ד	8. ד
א	9. א
ד	10. ד
ג	11. ג
א	12. א
ב	13. ב
ג	14. ג
ב	15. ב
ד	16. ד
א	17. א
ב	18. ב
ג	19. ג